

Sveučilište u Zagrebu
Tekstilno-tehnološki fakultet

Matea Biškup, Dora Črnjević, Petra Gulišija, Emma Ivanković, Lara Kovaček, Maria Markić, Marija Milković,
Lidija Poljak, Ana Riznić, Iva Sopta, Doria Antica Topić, Božica Tunjic, Nikolina Vidovic, Arija Rizvić

Kostimografska mapa:

Projekt

Antigona

Zagreb 2019.

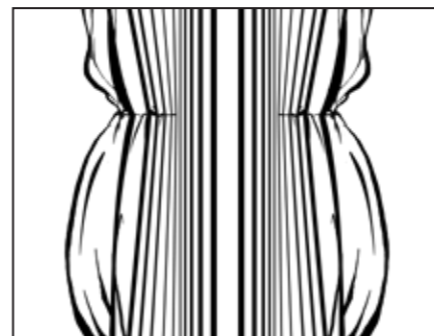
Sveučilište u Zagrebu
Tekstilno-tehnološki fakultet

Matea Biškup, Dora Črnjević, Petra Gulišija, Emma Ivanković, Lara Kovaček, Maria Markić, Marija Milković,
Lidija Poljak, Ana Riznic, Iva Sopta, Doria Antica Topić, Božica Tunjic, Nikolina Vidovic, Arija Rizvić

Kostimografska mapa: Projekt Antigona

U Zagrebu, 4.4.2019.

Ovaj je rad je izrađen na Sveučilištu u Zagrebu, na Tekstilno-tehnološkom fakultetu, Zavodu za dizajn tekstila i odjeće, diplomski studij Tekstilnog i modnog dizajna, smjer Kostimografija, na kolegiju Primijenjena kostimografija, pod vodstvom mentora doc. art. Barbare Bourek, izv. prof. dr. sc. Katarine Simončić i doc. dr. sc. Irene Šabarić te predan na natječaj za dodjelu Rektorove nagrade u akademskoj godini 2018/19.

PODACI O PROJEKTU

Podaci o projektu:

Tekstilno-tehnološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu i Akademija dramske umjetnosti
Sveučilišta u Zagrebu

Autori kostimografske mape:

Studenti prve godine diplomskog studija Tekstilnog i modnog dizajna smjera Kostimografije na Tekstilno-Tehnološkom Fakultetu, kolegija Primijenjena kostimografije, ak. godina 2018/19:

Matea Biškup, 1. godina diplomskog studija, Kostimografija (TTF)

Dora Črnjević, 1. godina diplomskog studija, Kostimografija (TTF)

Petra Gulišija, 1. godina diplomskog studija, Kostimografija (TTF)

Emma Ivanković, 1. godina diplomskog studija, Kostimografija (TTF)

Lara Kovaček, 1. godina diplomskog studija, Kostimografija (TTF)

Maria Markić, 1. godina diplomskog studija, Kostimografija (TTF)

Marija Milković, 1. godina diplomskog studija, Kostimografija (TTF)

Lidija Poljak, 1. godina diplomskog studija, Kostimografija (TTF)

Ana Riznić, 1. godina diplomskog studija, Kostimografija (TTF)

Iva Sopta, 1. godina diplomskog studija, Kostimografija (TTF)

Doria Antica Topić, 1. godina diplomskog studija, Kostimografija (TTF)

Božica Tunjić, 1. godina diplomskog studija, Kostimografija (TTF)

Nikolina Vidović, 1. godina diplomskog studija, Kostimografija (TTF)

Studentica druge godine diplomskog studije kazališne režije i radiofonije Akademije dramskih umjetnosti u Zagrebu:

Arija Rizvić, 2. godina diplomskog studija kazališne režije i radiofonije (ADU)

Mentorice:

Doc. art. Barbara Bourek (TTF)

Izv. prof. dr. sc. Katarina Simončić (TTF)

Doc. dr. sc. Irena Šabarić (TTF)

Komentorice:

Franka Karin, asis. (TTF)

Dr. sc. Beti Rogina Car, stručni suradnik (TTF)

Riječ mentora:

Studenti prve godine diplomskog studija Tekstilnog i modnog dizajna smjera Kostimografije na Tekstilno-Tehnološkom Fakultetu, kolegija Primijenjena kostimografija, u suradnji sa studenticom režije Akademije dramskih umjetnosti, prihvatili su se kompleksnog zadatka zajedničke izrade koncepta predstave klasičnog dramskog teksta Sofoklove "Antigone".

Ideja projekta je prvi puta suočiti studente Primijenjene kostimografije s procesom nastanka kostimografskog rješenja kazališne predstave u kontinuiranom dijalogu sa režiserom. Studenti su u zajedničkom dijalogu postepeno stjecali znanja o analizi dramskog teksta, analizi i karakterizaciji likova, osnovnim značajkama određene povijesne epohe i mogućnostima njene reinterpetacije, te razvoju vlastitog kostimografskog koncepta. Suradnja je rezultirala kostimografskim rješenjima za predstavu "Antigona" prikazanima u ovoj mapi kao i konkretnoj izvedbi odabranih kostima.

Rezultat ovog procesa je stjecanje novih znanja i vještina, ostvarenje pedagoških ciljeva, te značajan razvoj umjetničkih dosega studenata, što je doprinosi njihovom napretku u smjeru profesionalne razine.

Ostvarena kostimografska rješenja svjedoče o visokom kreativnom i umjetničkom doseg, te kao jedan od mentora bezrezervno podržavam nominaciju Kostimografske mape Projekt Antigona za ovogodišnju Rektorovu nagradu.

Doc.art.Barbara Bourek

Teorijsko istraživanje o ulozi nabora u kulturi odijevanja tijekom povijesti, obuhvatilo je sustavno i kritičko preispitivanje postojeće literature zatim istraživanje temeljeno na analizi likovnih izvora, potkrijepljenih analizom odjevnih i tekstilnih artefakta putem digitalnih muzejskih baza. Pri teorijskom istraživanju o ulozi i svrsi nabiranja tijekom povijesti, kvalitetno je korištena analitičko-sintetička znanstvena metoda. Metodom analize stavljen je naglasak na važnost sustava nabiranja u drevnim civilizacijama u odnosu na jednostavno nabiranje ranosrednjovjekovnog nabiranja. Metodom sinteze istakla se revitalizacija uloge nabiranja u suvremenom modnom oblikovanju. Usporedba i analiza istakla se po objektivnom sagledavanju fenomena nabiranja kroz povijest, te pouzdanom i preciznom navođenju izvora. Teorijsko istraživanje pridonijelo je valorizaciji nabora u oblikovanju kostima te kao pomoćnog sredstva u oblikovanju psiholoških karakteristika kazališnih likova. Proces oblikovanja kostima pomoću nabora tako je mogao biti nadahnut tehnikama drevnih civilizacija ali i suvremenih promišljanja (Iris Van Herpen i Issey Miyake). Iz tog razloga, kao mentor priloženu mapu bezrezervno podržavam za nominaciju Rektorove nagrade jer je riječ o izuzetno kreativnom, zahtjevnom i uspješno realiziranom projektu temeljenom na interdisciplinarnom pristupu istraživanja i rada u svrhu međuinstitucionalne suradnje.

Izv.prof.dr.sc. Katarina Nina Simončić

Studenti prve godine diplomskog studija Tekstilnog i modnog dizajna smjera Kostimografije na Tekstilno-Tehnološkom Fakultetu, kolegija Primijenjena kostimografija nakon teorijskog istraživanja klasičnog dramskog teksta Sofoklove "Antigone" izradili su prijedloge kostimografskih rješenja u vidu skica.

Analizirali u i istraživali nabore, plise i volumen te se inspirirali antičkim odjevnim predmetima, umjetnosti i arhitekturom. U svom istraživanju poticani su da naglase skulpturalnost kako bi se dobio novi pristup zadanoj temi te kako bi se zadržao dogovoreni vizualni koncept u suradnji s režiserom.

Sukladno idejnim rješenjima svakog pojedinog studenta odabrano je po jedno kostimografsko rješenje koje se analiziralo s mentorima kako bi se izradio što bolji prijedlog projekta za svaki odabrani model posebno.

Za odabrane modele birale su se dvije vrste materijala: reteks i žutica što je ovisilo o samom kostimografskom rješenju. Zatim se je prema projektu i odabranom materijalu izradila konstrukcija i modeliranje uz nadzor i dogovor s mentorima.

Ovakav pristup omogućio je studentima da razrade svoju ideju od skice do realizacije u svim segmentima pri čemu se svaki segment po fazama razradio i analizirao. Početna ideja je usklađena s dogovorenim vizualnim konceptom. Zatim je razrađena po koracima kako bi je studenti što bolje razumjeli, lakše analizirali proces i mogli korigirati model tokom izvedbe kako bi on bio što više nalik odabranom kostimografskom rješenju u skici te zadržao osnovne zadane elemente: plise, voluminoznost i nabiranje.

Rezultat ovog pristupa je razumijevanje procesa izrade te njegove razrade po fazama kako bi se poštovala dogovorene smjernice vizualnog koncepta kao i konačno realizacija odabranog kostimografskog rješenja, što je rezultiralo realiziranim vrhunskim kostimima kojima dominiraju nabori, volumen i plise.

Doc. dr. sc. Irena Šabarić

SADRŽAJ RADA

Sadržaj rada:

1. Uvod	1
1.1. Proces suradnje	1
2. Istraživanje: Uloga nabora tijekom povijesti odijevanja	2
2.1. Nabori u odijevanju drevnih civilizacija	2
2.1.2. Nabori razdoblja antike - stara Grčka i Rim	2
2.2. Nabiranje u razdoblju od 15.- 19. stoljeća	3
2.3. Nabori u modnom dizajnu 20. i 21. stoljeća	6
4. Kostimografske skice	10
4. Proces izrade	34
5. Izvedba	35
6. Literatura	38
Sažetak	40

Kratice:

ADU - Akademija dramske umjetnosti

TTF - Tekstilno - tehnološki fakultet

1. Uvod

Antigona - kći tebanskog kralja Edipa i njegove žene i majke Jokaste, jedan od najvećih likova grčke mitologije i svjetske dramske književnosti.¹

Tragediju “Antigona” napisao je Sofoklo u 5.stoljeću pr. Krista. Podijeljena je u sedam činova, a radnja je smještena u antičkom gradu Tebi, u nemirno vrijeme vladavine kralja Kreonta, vrijeme sukoba.

Nakon Edipove smrti, a u borbi za vlast njegovi sinovi Eteoklo i Polinik ratuju i međusobno se poubijaju te njihov ujak Kreont dolazi na tebansko prijestolje. Naređuje da se Eteoklo pokopa sa svim počastima, a prijetnjom smrti zabranjuje pokop Polinika proglašavajući ga izdajicom domovine. Njihove sestre ovo dvojako promatraju: Ismena se pokorava, a Antigona vođena sestrinskom ljubavlju nepodijeljenom među braćom, zovom savijesti i religijskog određenja suprotstavlja se odluci. Pokušavajući pokopati brata biva uhvaćena i Kreont naređuje da se Antigona živa pokopa u kraljevsku grobnicu. Kreontov sin Hemon. Antigonin zaručnik, pokušava je spasiti no dolazi kasno i pronalazi je mrtvu. Hemon u očaju izvrši samoubojstvo, njegova majka i Kreontova žena uništena sinovom smrću i sama se ubija. Na kraju tragedije Kreont ostaje sam pobijeden vlastitom okrutnošću i surovošću.²

Sofoklova “Antigona” je kanonsko djelo antičke literature i do danas jedno od njezinog najvažnijeg naslijeđa. Da bi se razumjela priča i mit o Antigoni potrebno je poznavati i ostale antičke mitove i tragedije koji su usko povezani s Antigonom, koji joj prethode ili su povezani s njezinim tijekom. Prvotno je Antigona bila tek malo lice u ciklusu mitova o Edipu i ratu “Sedmorice protiv Tebe”. Potom je u Sofoklovoj tragediji postala junakinja klasične veličine. Tako ona postaje nosilac sukoba između ljudskih zakona i zakona religije, i svojom odlukom postaje tragična žrtva. Antigona je žrtvovala svoj život, ali je pobijedila. Kralj se morao podčiniti višim zakonima, a njegova sudbina i sudbina njegove obitelji postala je opomena svima koji misle da ih mogu nekažnjeno kršiti.

Upravo u tome leži “Antigonina” suvremenost, ona je heroina svakog doba koje dolazi, suvremene su situacije i stavovi lica, a koje možemo povezati s današnjim vremenom.³

“Antigona” se osim u Sofoklovoj tragediji, spominje u mnogim drugim djelima, a postaje uzor budućim autorima. Hegel je “Antigonu” nazvao apsolutnim uzorom tragedije, pa je tako u kasnijim stoljećima nastalo mnogo verzija inspirirano mitom o Antigoni, ali niti jedna nije nadmašila prvotan klasik. Mnogi pisci poput J. Cocteaua, J. Anouliha, B.Brechta i mnogih drugih stvorili su dramska djela inspirirana Sofoklovom “Antigonom”. Također, “Antigonu” nalazimo i u ostalim umjetnostima, poput glazbe gdje je opjevana, u mnogim operama i scenskim glazbama, te likovne umjetnosti.⁴

○ 1.1. Proces suradnje

Studentica sam Kazališne režije i radiofonije na ADU Sveučilišta u Zagrebu. Nakon nekoliko uspješnih praktičnih suradnji s Tekstilno –tehnološkim fakultetom, ove godine upisala sam izborni kolegij Primijenjena Kostimografija. Tako sam u zimskom semestru ove akademske godine u suradnji s kolegicama studenticama kolegija Primijenjena kostimografija prihvatila kompleksni zadatak režijskog i kostimografskog rješenja

1 Vojtech, Zamarovsky: Bogovi i junaci antičkih mitova, Artresor naklada, Zagreb, 2004, str. 36.

2 prof. Lea, Lazzarich: Sofoklo – Antigona, <http://klub.posluh.hr/lektira/kkratki/antigona.htm> (1.4.2019.)

3 Vojtech, Zamarovsky: Bogovi i junaci antičkih mitova, Artresor naklada, Zagreb, 2004, str. 5-7.

4 Vojtech, Zamarovsky: Bogovi i junaci antičkih mitova, Artresor naklada, Zagreb, 2004, str. 36.

dramskog teksta “Antigona”. Ovakva suradnja na kolegiju dogodila se po prvi put, te je bila vrlo značajna za mene kao i za studentice Kostimografije koje su sada osim teorijskog aspekta nastave, dobile priliku ostvariti pravu i praktičnu komunikaciju s redateljem - razgovor od početne ideje pa sve do realizacije kostima.

Na samom početku suradnje na projektu upoznala sam studentice Kostimografije s svojom ulogom režisera, mojim procesom rada u kazalištu i kako se dolazi do završnog produkta – predstave.

Da bi se dramski tekst postavio na scenu, potrebna je prvo režijska koncepcija teksta, odnosno vizija dramskog ili drugog književnog djela koje se želi postaviti u kazalištu.

Režijska koncepcija “Antigone” proizlazi iz temeljitog iščitavanja djela. Istraživanje je poželjno proširiti i na druga područja umjetnosti, proučiti literaturu vezanu uz povijesni kontekst u kojem je djelo nastalo, kao i mnogi drugi izvori koji redatelju pomažu da što bolje shvati djelo i njegove zadatosti.

1.Zajednički smo temeljito analizirale tekst i likove, razgovarale, međusobno postavljale pitanja, dolazile do zajedničkih odgovora i rješenja te ideja.

U praksi redatelj ovisno o odabiru svog pristupa djelu, odnosno koncepta do kojeg je došao, razgovara s kostimografom o svojoj ideji kostima te zajedničkim dogovorom određuje smjer u kojem bi realizacija kostima trebala ići. Kostim proizlazi iz samog režijskog koncepta, i mora biti usko vezan uz mjesto, odnosno razdoblje koje redatelj tematizira u predstavi. Sve to ovisi o režijskom konceptu i čime se predstava bavi. Zato je bitna uska suradnja kostimografa s redateljem za vrijeme same redateljske pripreme, kako bi kostimograf bio upoznat sa svim detaljima, dao svoje sugestije i prijedloge.

Nakon toga slijedi razrada početne ideje i koncepta, odnosno redateljske vizije teksta. Iz našeg međusobnog rada na ovom projektu tijekom semestra proizašla su tri pristupa dramskom djelu kojima su se bavile studentice u osmišljavanju kostima:

1. historijski pristup – u kojem se zadržavaju svi elementi, zadatosti teksta i vremena epohe,
2. rekontekstualizacija (“osuvremenjivanje”) - gdje se prebacuje originalan tekst i priča u drugi kontekst i vrijeme, u ovom slučaju u današnje doba i
3. slobodniji pristup – daleke i apokaliptične budućnosti.

Studentice koje su se odlučile za historijski pristup kostimima, posvetile su se prvo istraživanju odjeće, frizura, obuće i nakita razdoblja naznačenog u dramskom tekstu te prema tome izrađivale svoje skice.

Neke studentice su se odlučile za suvremeni pristup, ali su pri tome i reinterpretirale određene značajke originalnog stila.

Nekoliko studentica je pak smjestilo “Antigonu” u postapokaliptično vrijeme, nakon ratnog sukoba, gdje su kostimi inspiriranim budućnošću, upotpunjeni elementima poput futurističkih oglašiva ili maski, u svrhu ukazivanja na poveznicu s ritualnim elementima iz antičkog doba.

Studentice su svoje ideje projekta pretočile u cjelovitu Kostimografsku mapu.

Ova suradnja se pokazala jako korisnom za obje strane, međusobno smo se upoznali na razini promišljanja kazališta, inspirirali se, te dobili sliku o tom kako bi u stvarnom kontekstu i situaciji trebao funkcionirati odnos redatelja i kostimografa, te što možemo jedni drugima ponuditi iz aspekta svog posla.

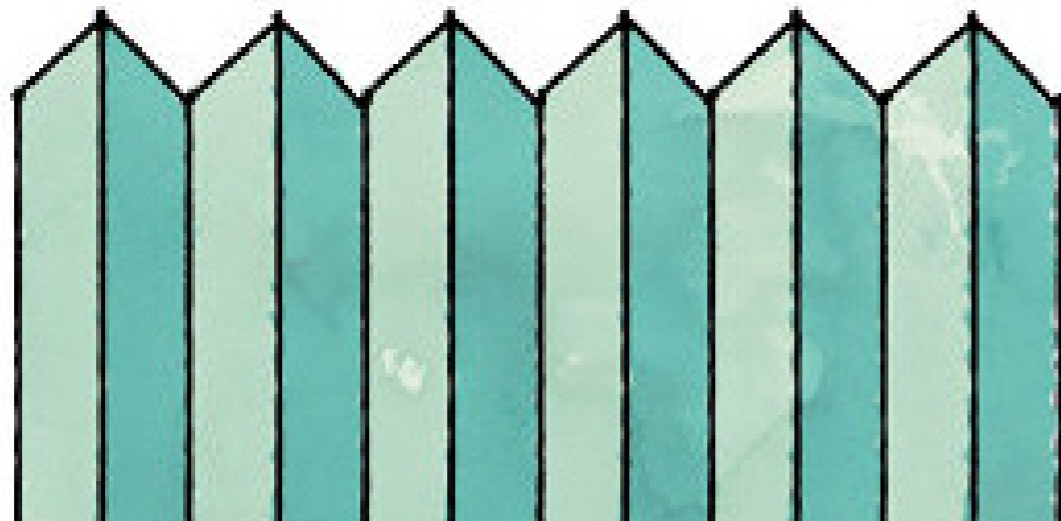
Arija Rizvić, 2.MA Kazališne režije i radiofonije(ADU)

2. Istraživanje: Uloga nabora tijekom povijesti odijevanja

2.1. Nabori u odijevanju drevnih civilizacija

Odijevanje drevnih civilizacija obilježio je koncept omatanja ljudskog tijela pravokutnom tkaninom, dok je dinamici pridonijelo nabiranje iste. Među najstarijim civilizacijama valja istaknuti egipatske nabore, koji se u jednoličnom, pravilnom ritmu na odjevnoj kompoziciji ponavljaju i pridonose skladu. Među prvim faraonima uočena je sličnost u odijevanju muškaraca i žena, kroz primjenu drapirane odjeće biljnog podrijetla, uglavnom lana. Lan je lagan i jednostavan za pranje, što je bilo značajno za civilizaciju koja je njegovala kult čistog tijela. Postupak dobivanja plisea na lanenim tkaninama bio je zahtjevan i samim time skupocjen. Otopinom smole i korištenjem vrlo teškog alata nalik utegu dobivao se nabor, postupak je nalikovao glačanju. Zbog svog pravilnog i simetričnog ponavljanja nabori su tijekom 19. stoljeća dobili naziv – harmonika nabori. Smatraju se jednim od najosnovnijih tipova nabiranja. Upotrebljavali su se za potrebe osnovnog prikupljanja materijala.

Slika 1. Likovni prikaz *harmonika* nabiranja karakterističnog za egipatsku civilizaciju po Yolandi Wikel

Egipatska odjeća temeljila se na sistemu omatanja. Duga haljina, koju su nosili oba spola, naglašavala je geometrijski oblik ramena, struk i bokove te je vizualno produživala figuru. Od 16. stoljeća prije Krista pojavljuje se tunika *kalasiris*, široka tunika bez rukava. Za vrijeme vladavine Tutmozisa III. (1504. pr. Kr. - 1450. pr. Kr.), zahvaljujući dolasku brojnih stranih tkalaca, proizvodnja tekstila kao i tehnologija izrade se usavršava. Razdoblje Ramzesa (13. -12. st. pr. Kr.) uvelo je fino nabrane ili blago skupljene prozračne materijale. Uobičajeni tip odjeće nošen tijekom starog i srednjeg kraljevstva sastojao se od dvije pravokutne tkanine, dok je pojas znao formirati nabore.

Za vrijeme Novog kraljevstva (1580. - 1090. pr. Kr.) *kalasiris* je postao rasprostranjeniji, s povećanjem bogatstva, nosio se kao vanjska odjeća preko *shentia* - bedrenog omotača. Horizontalni ujednačeni nabori oblikovani su tehnikom - štirkanja pomoću smole.

Slika 2. Ujednačeno nabiranje na primjeru bedrenog omotača – *shenti* i odjavnog predmeta – *calasiris*. Eknaton i Nefertiti, 18. dinastija, oko 1335. pr. Kr. Egipatski muzej u Berlinu, Njemačka

Odjeća koja se omatala oko tijela za vrijeme vladavine Tutmozisa III., sastojala se od pravokutne tkanine i velikog broja nabora po čitavoj dužini. Egipatska kultura odijevanja bila je u tom razdoblju prepoznatljiva po velikom broju načina na koji se ženska odjeća mogla drapirati. Za vrijeme vladavinom Tutmozis IV. (1401.

– 1391. pr. Kr.) po prvi puta se vidi forma nalik tunici s rukavima i nabrana žena odjeća nalik formi suknje.

• 2.1.2. Nabori razdoblja antike - stara Grčka i Rim

Drevna grčka i rimska odjeća (8. st. pr. Kr - 5. st.) je u osnovi drapirana, predstavlja tradicionalnu stabilnost i nepromjenjivost, no unutar pojedinog stoljeća mogu se ipak isticati različite stilske karakteristike. Ono što pruža osnovnu dinamiku odjevnoj kompoziciji, osim boje i ornamenta je omatanje tijela tkaninom, pri čemu pad tkanine oblikuje nabore. Povjesničar odijevanja, Françoise Boucher, donosi zanimljivo istraživanje Leona Heuzeya, pionira u proučavanju klasičnog grčkog odijevanja. On je sa jasnoćom prikazao dva osnovna načela odjeće: prvi da klasično odijevanje samo po sebi nije imalo formu, jer se sastojalo od jednostavnog pravokutnog komada tkanine tkane u različitim veličinama. Različite veličine bile su u skladu s njenom namjenom, npr. tunika ili plašt, s visinom osobe, bez razlike između spolova. Drugi je da je ova tkanina uvijek bila drapirana, nikada oblikovana ili izrezana, a nosila se oko tijela u skladu s određenim pravilima. Samim time odjeća je uvijek bila fluidna i „živa“.¹

Zanimljivo je da artefakata o djelatnosti krojačkih obrtnika u razdoblju antike ne nalazimo: sama riječ, *krojački obrtnik*, jedva da postoji na grčkom ili latinskom. Osnovni tipovi odjeće koji su postojali u grčkoj civilizaciji bili su *peplos*, *hiton*, *himation* i *chlamys*. Zahvaljujući načinima drapiranja i ovisno o sirovini (lan, vuna ili svila), postojao je veliki broj njihovih varijacija. Heuzy je analizirao draperije na metopama Zeusovog hrama na Olimpu (470. - 465. god. pr. Kr.) i Partenona (447. - 438. god. pr. Kr) te uočio razlike u prikazima odjevnog predmeta na temelju načina nabiranja tkanine.²

Slika 3. Primjer grčkog odijevanja i nabiranja s friza Partenona, „Bogovi i božice“, British museum

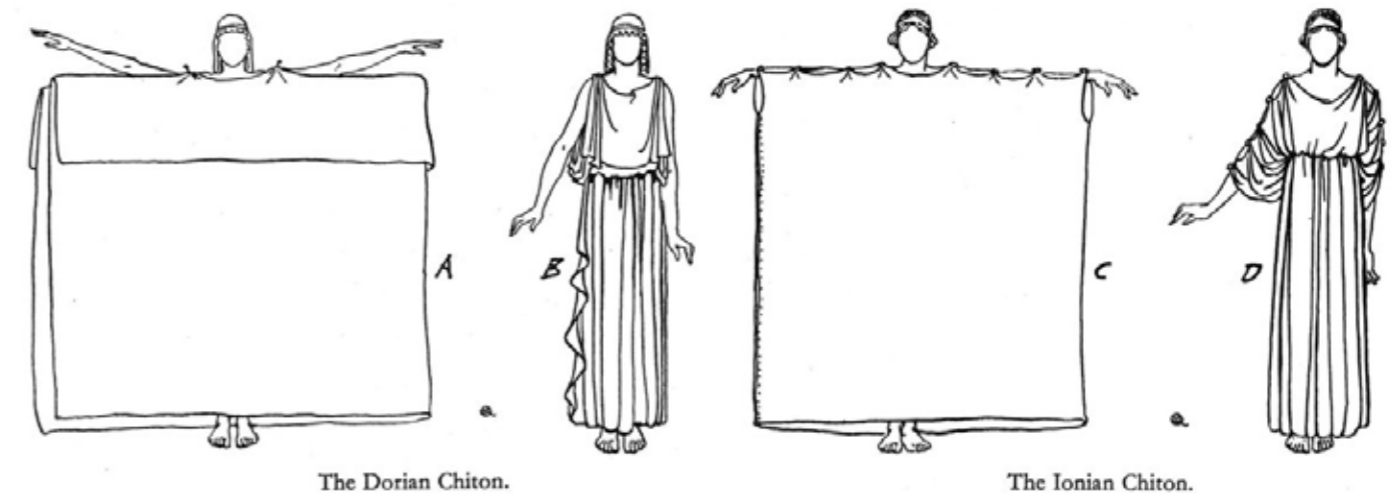
1 Boucher, Françoise: *20,000 Years of Fashion: The History of Costume and Personal Adornment*, Harry N. Abrams, Inc., New York, 1967., str. 136.

2 Boucher 1967: 136.

Između grčke i rimske civilizacije nije postojala velika razlika u odijevanju. Joni su iz Egipta u Grčku uveli lan. Njegova finoća i lakoća dovela je do neobičnog sustava nabiranja, koji se sastojao da se prvo nabori oblikuju rukom, a zatim se tkanina zaokreće na svakoj strani u suprotnom smjeru i vezuje na oba kraja; „Tako se može dobiti živahni, uvijeni nabor koji se izvrsno usklađuje s prirodnim efektom draperije.“³ *Hiton* je prvo bio oznaka za vrstu tekstila, dok je kasnije za oblik odjeće. Osnovni tip grčkog muškog odijevanja bila je pravokutna ne krojena tkanina, koja je omatanjem oko tijela nalikovala tunici. Pričvršćena na lijevom ramenu, padajući preko desne ili lijeve ruke.

Exomis je bila tkanina omotana oko tijela nalik plaštu. Još je jedan muški odjevni predmet nastao je iz ranog *exomis*-a nazvan *himation*, ogrtač načinjen od jednog velikog komada tkanine, omatan oko tijela bez fiksnih pričvršćenja stvarao je strukturu nabora.

Ženska odjeća također je bila oblikovana od pravokutne tkanine. Otvoreni ili zatvoreni tip *peploa*, koji su nosile žene, oblikovao je, zahvaljujući fibulama, specifične dinamične varijacije. 19. stoljeće tako prepoznaje na temelju nabiranja ženskog *hitona* dva tipa: dorski i jonski koji je imao više usitnjenih nabora. Dorski hiton, datiran oko 5. st. pr. Kr., napravljen od vune i lana, nosili su ga muškarci i žene. Tri glavna elementa dorskog hitona su *apotygma*⁴, *zoster*⁵ i *kolpos*⁶. Pomoću njih oblikovale su se varijacije na temu nabiranja. Jonski hiton pojavljuje se 550. g. pr. Kr., a učestalije se koristi od 440. g. pr. Kr. kada je bio izrađen od lana i svile. Postojale su različite vrste jonskog hitona, ovisno o namjeni.⁷

Slika 4. Primjer dorskog i jonskog hitona, ilustracija iz Carl Heinrich Stratz „Die Frauenkleidung“ (Ženska odjeća)

Rimska odjeća bila je izrađena od vune, lana, pamuka ili svile, bogato ukrašena resama, trakama i naborima. Razlikovali su se dvije vrste odjevnog predmeta, one koje su se stavljale preko glave (*indumenta*) i one koje

3 Boucher 1967: str. 107.

4 *Apotygma* – nabora koji prekriva grudi, dopire do struka

5 *Zoster* - pojas od kože

6 *Kolpos* - nabor koji se stvara iznad pojasa

7 Boucher 1967: str. 118.

su bile omotane oko tijela (*amictus*)⁸. U kategoriju *indumenta* pripadaju *subligaculum*⁹ i tunika. Tunika je bila izrađena od dvije pravokutne lanene ili vunene tkanine zašivene zajedno, stavljene preko glave i vezane za struk tako da je bila malo duže ispred nego iza. Dosezala je do koljena. Tunika s dugim i širokim rukavima zvala se – *tunica dalmatica*. Toga je bio plašt kojeg su nosili isključivo muškarci.

Toga je bila rezana ravno i mogla je obaviti oba ramena, tkanina se omatala i skupljala u lijevoj ruci smještenoj na području prsa, dok je slobodna ostala desna strana. Tijekom zadnjeg stoljeća Republike i na početku Carstva toga je postala vrlo široka i komplicirana. Tkanina (dimenzije 6 x 2 m) prebačena je preko lijevog ramena, gdje tvori prvu skupinu nabora, zatim je raširena na leđima, podvučena ispod desne ruke, podignuta na prsa gdje nastaje druga skupina nabora, dok će se rub smješten na prvom mjestu na desnom ramenu podići prema gore i stvoriti treću skupinu nabora na prsima. Ostatak tkanine se prebacivao preko ruke tvoreći tzv. – *oratorski nabor*. U odijevanju toge bila je neophodna pomoć roba te se smatralo da predstavlja „ne odjeću, već teret.“¹⁰

Ženska odjeća sastojala se od *subucule* i *stole*, koju su karakterizirali bogati nabori uvjetovani sirovinom tkanine. Stola je široka i dugačka tunika s bogato nabranim gornjim dijelom kojeg tvore dva pojasa. Široki, ravni pojas nazvanim *succincta*, a ispod grudi pojasom, *cingulum*, tvoreći padajuće nabore¹¹.

Slika 5. Rimska odjeća i nabiranje. Izvor: Ara Pacis, Oltar veličanstvenog mira, 13. Pr. Kr., muzej Ara Pacis, Rim.

8 Boucher 1967: str. 118.

9 *Subligaculum* - laneni bedreni omotač, izvorno donje rublje

10 Tertulijan (Kvint Septimije Florencije), izvor: Boucher 1967: str. 121.

11 Boucher 1967: str. 121.

• 2.2. Nabiranje u razdoblju od 15.- 19. stoljeća

Na nasljeđu srednjovjekovne tradicije nabiranja tkanine pomoću igle i konca, pri čemu se tkanina skuplja, vlaži, isteže, suši, a zatim konac uklanja, te se oblikuju „stojeći“ čvrsti i duboki nabori pronađeni na lokalitetu u Birki (9. i 10. stoljeće), nastavlja se tradicija nabiranja u razdoblju renesanse. Tijekom 15. stoljeća, pojavljuje se moda u pravom smislu riječi. Odjeća se razlikuje po spolu, konstrukcija je zahtjevnija dok primjećujemo nacionalna obilježja odjevnog koda. U oblikovanju nabora osim usavršene tehnike nabiranja, pojavljuju se novi termini. Osim već harmonike (*accordion*) nabora smještenih na područje vratnog izreza, orukavlja tu su i nabori nalik pčelinjem saću (eng. *Honeycomb*).

Slika 6. Nabori nalik pčelinjem saću na ovratniku, Hans Holbein: *Portrait of a Young Man*, 1495., Hermitage Museum, Saint Petersburg, Rusija

Bili su to uski, rolani nabori koji se koriste kao temelj za *smocking* nabiranje. *Smocking* je tehnika stvaranja niza nabora, a zatim spajanje tih stvorenih nabora na određenim mjestima kako bi se oblikovala forma nalik pčelinjem saću. Koristila se i u svrhu dobivanja rastezljivosti tkanine. Prije elastike, obično se upotrebljavalo

smocking u mandžetima, košuljama i vratim izrezima u odjevnim predmetima gdje su gumbi bili nepoželjni. Drugi glavni stilovi vezanja često su bili u svrhu dekorativa i samim time predstavljaju statusne simbole.¹²

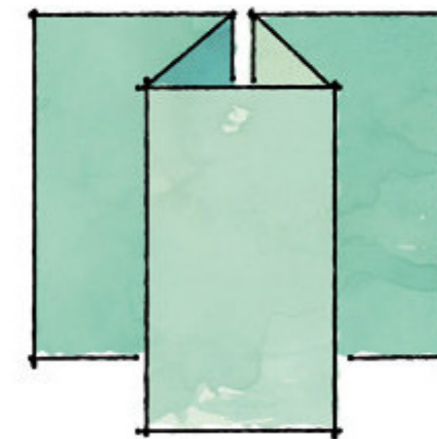
Sredinom 16. stoljeća mušku i žensku odjevnu kompoziciju upotpunjuju ovratnici pod nazivom mlinsko kolo (eng. *ruff*). Prvobitno se radilo o uskoj, nabranoj traci, no uskoro je poprimila velike dimenzije, a poduprta žicom (*rebato*) oblikovala je čvrstu nabranu ukrasnu strukturu.

Slika 7. Ovratnik načinjen naborima nalik kutiji, autor nepoznat: Queen Elizabeth I, 1575., National Portrait Gallery, London, Engleska

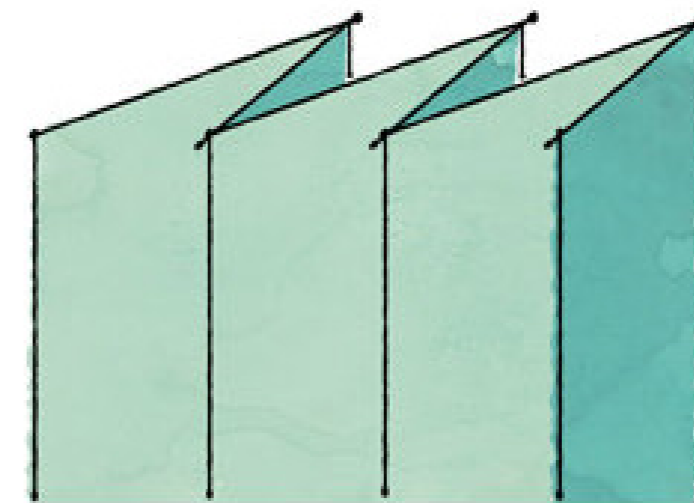
12 F. Sutton, Anne: *Order and Fashion in Clothes: The King, His Household and the City of London at the End of the Fifteenth Century*, u: „*Fashion: Critical and Primary Sources, Volume 1: Late Medieval to Renaissance*“, ur. Peter McNeil, Berg Publishers, Oxford, 2009., str. 312.

Nabori nalik kutiji (eng. *Box pleats*), bili su oštri kruti nabori. „*Stacked*“ tehnika je ponavljanje preklapanja rubova nabora po čitavoj širini. Ova vrsta nabiranja je uobičajena za područja orukavlja i vratnog izreza – ako je jedan rub od 5 cm široke vrpce nabran na ovaj način, na drugoj strani će se oblikovati ne tako kruti nabori već više nalik obliku broja osam.

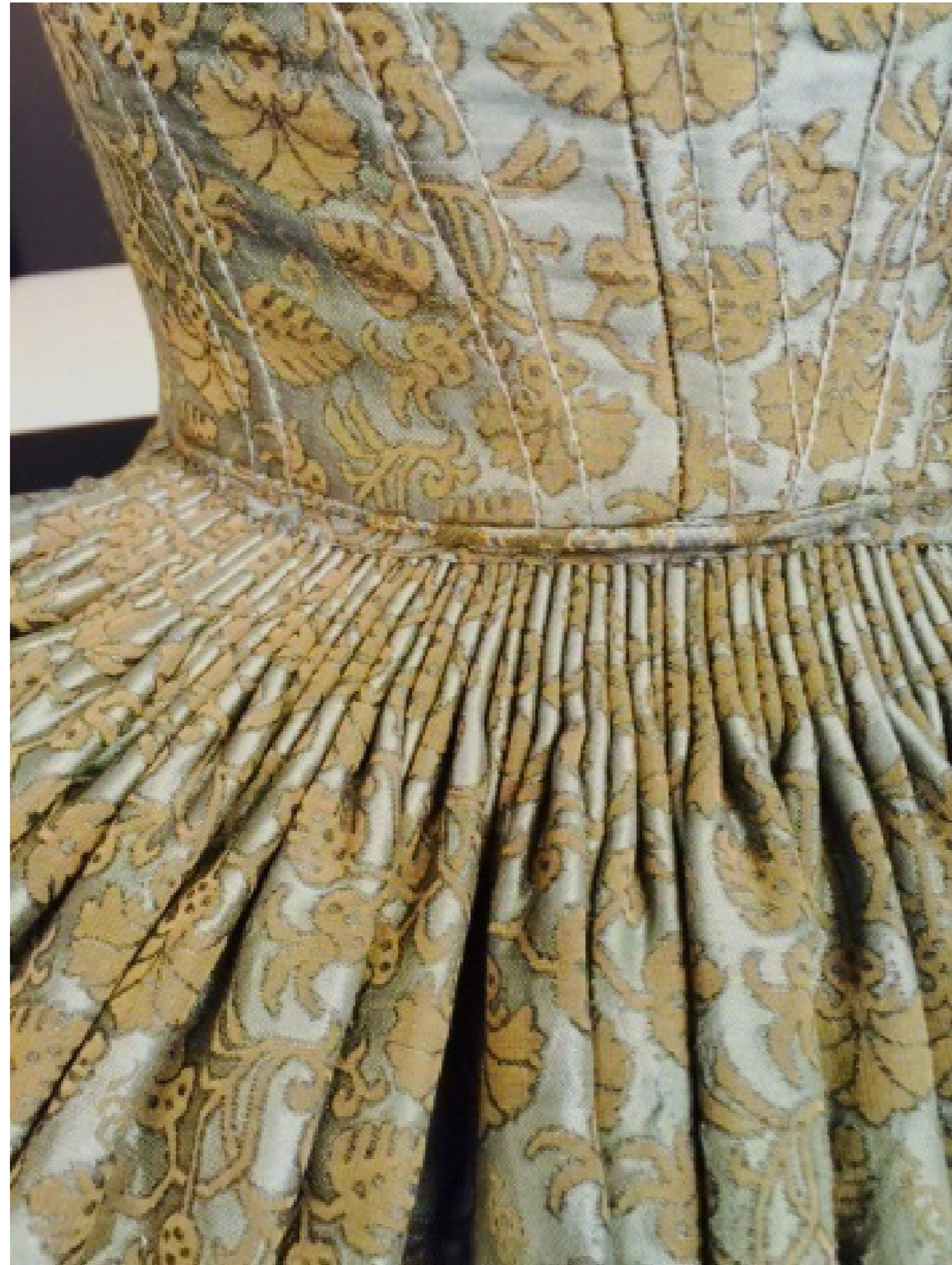

Slika 8. Likovni prikaz nabora nalik kutiji po Yolandu Wikiel

Oštri nabori nalik nožu (eng. *Cartridge (knife)*), koristili su se za skupljanje velike količine tkanine u području malog struka. Ovakav tip nabiranja pridonosi naglašavanju uskoga struka i širokom padu donje ženske odjevne kompozicije tj. suknje ili haljine. Tijekom 15. i 16. stoljeća ovaj oblik nabiranja bio je uobičajenu oblikovanju odjeće muškaraca i žena.

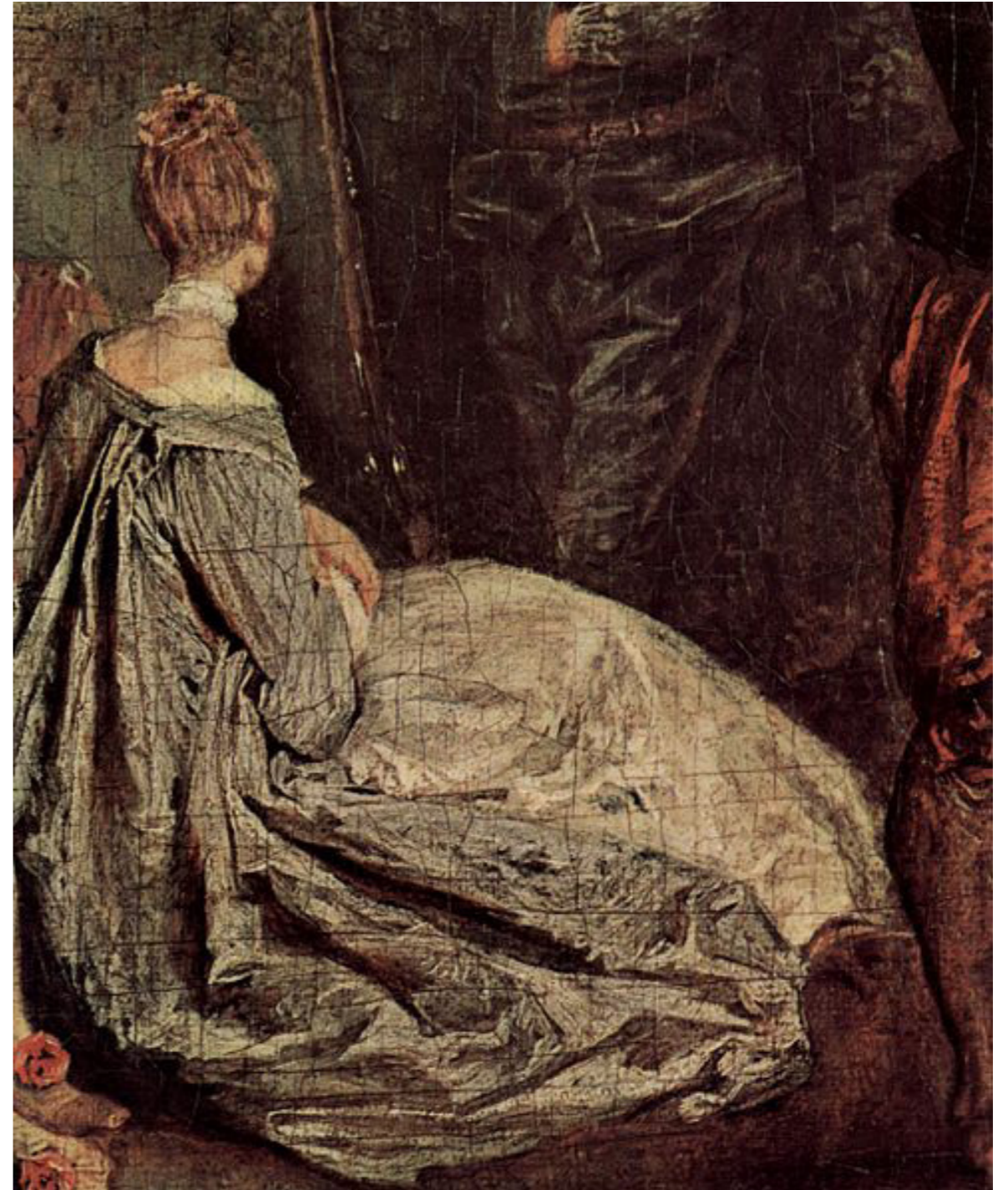
Slika 9. Likovni prikaz nabori nalik nožu po Yolandu Wikiel

Slika 10. Detaljni prikaz nabora nalik nožu na području struka, rekonstrukcijski rad kostimografkinje Terry Dresbach, 2014.

Tijekom 18. stoljeća, u razdoblju rokoka težilo se oslobođenju krute forme pastelnim tonalitetima i tigravošću siluete postignutim pozamenterijskim trakama i čipkom. Od nabora ističu se „Watteau“ nabori i *Kingussie* nabori. „Watteau“ nabori bili su smješteni na leđima ženskih haljina i ženskih gornjih haljetaka.

Radilo se o krutim nalik *kutiji* naborima, dok je termin „Watteau“ nabor utemeljen tijekom 19. stoljeća, kada ga povjesničari odijevanja prepoznaju kao uobičajen nabor u slikarstvu Antoineta Watteau (1684. –1721. god.)¹³. Naime na njegovim kompozicijama ženski likovi često su odjeveni u haljinu s neizostavnim naborom na leđima („Watteau“ nabor)

Slika 11. „Watteau“ nabor na stražnjoj strani odjevnog predmeta, Antoine Watteau: *The Halt during the Chase*, 1720., The Wallace Collection, London, Engleska

¹³ McNeil, Peter: *Fashion: Critical and Primary Sources: Vol. 2 : The eighteenth century.*, Berg Publishers, Oxford, 2009, str. 139.

Kingussie nabori, nazvani po gradu u Škotskoj, vrlo su rijetko vidljivi tip nabiranja koji se koriste u na škotskom kiltu. Sastoji se od središnjeg krutog nabora nalik kutiji (*box* nabor), dok su bočno smješteni oštri nabori nalik nožu (*knife* nabor). *Kingussie* nabori su prisutni i na fustanelli¹⁴, tradicionalnoj nošnji Balkana. Britanski putopisac Lord Byron bio je oduševljen albanskom odjećom i opisao ju je kao „najljepšom na svijetu, koja se sastoji od dugog, bijelog kilta, ogrtača ukrašenim zlatovezom, grimizne, baršunaste i zlatne jakne te prslukom sa srebrnim pištoljima i bodežima“¹⁵, samim time možemo vidjeti primarnu razliku između fustanelle i kilta.

Slika 12. Prikaz *Kingussie* nabora na škotskom kiltu, autor nepoznat

14 Povijesna poveznica s fustanellom uključuje drevni kip pronađen na području oko Akropole u Ateni iz 3. stoljeća prije Krista. Ipak, nijedna drevna grčka odjeća nije preživjela da bi potvrdila da je podrijetlo fustanelle uistinu u nabranim haljinama ili hitonima koje su nosili muškarci u Ateni. U prvim godinama grčke revolucije fustanella je općenito ostala kao vojna oprema. Identificiranje grčko-albanskog čovjeka po njegovoj odjeći bilo je teže nakon rata za neovisnost, jer je takozvana ‘Albanska nošnja’ postala ono što je identificirano kao ‘prava’ nacionalna haljina Grčke. Grčka vojska ju je usvojila svoju standardiziranu verziju u razdoblju od 1800. do 1900. godine.

15 Gordon Byron Byron, Baron George: *Complete Works of Lord Byron, From The last London Edition: now First Collected And Arranged, and Illustrated; Volume 1*, Sagwan Press, 2015., str. 105.

19. stoljeće donijelo je novi tehnološki napredak koji je utjecao i na sada nove strojne načine nabiranja. 1834. godine izumljen je stroj za vezanje, koji je omogućio proizvodnju ažura¹⁶, festona¹⁷ i čipke. *Trim*¹⁸ ili *trimming*, u odjeći i kućnom uređenju primjenjuje se ornament, kao što su čipka, uzorak¹⁹, vrpca, nabor. Prije industrijske revolucije, svi ukrasi su bili izrađeni ručno, samim time je odjeća bila skupa i predstavljala je statusni simbol. Strojevi za šivanje omogućili su da ukras oblikovan nabiranjem bude dostupan nižim društvenim slojevima i skromnim krojačicama. Romantični stil, oblikovan oko 1830. godine, predstavljan haljina, često od laganih materijala, karakteristične po svojim voluminoznim rukavima, ovalnim ovratnicima i otkrivenim ramenima. Nabori pridonose punini rukava, dok se od lakta sužavaju prema ruci ili orukavlju. Na večernjim haljinama od 1870. pojavljuju se usitnjeni nabori naziva *frula* ili *flauta* nabor (eng. *flute, flutings*), koji simboliziraju male, zaobljene i zgusnute nabore. Pred kraj 19. stoljeća akcent je na stražnjici gdje se nabire velika količina tkanine. Nagomilanoj formi tkanine damasta ili baršuna na stražnjem dijelu pridonijeli su i umetci poput engleskog *bustlea*, poznat također i pod francuskim nazivom *tournure*.²⁰ Po tome trend „pariške stražnjice“ ili stil kroja 19. stoljeća prisutan je i u Zagrebu.

• 2.3 Nabori u modnom dizajnu 20. i 21. stoljeća

20. stoljeće donijelo je revitalizaciju povijesnih oblika, dok su nabori varirali u rasponu od sitnih do raskošnih. Tako se 1926. spominju kratki nabori koji se nalaze na donjem rubu odjevnog predmeta (suknje ili kaputa) nalik ornamentu. Takav nabor služi za lakše kretanje ali i specifičan pad tkanine, ovisno o pokretu tijela. No bila je to i dekada u kojoj je modna dizajnerica, majstorica kosog reza i specifičnog nabiranja dala svoj doprinos, a zvala se Madeleine Vionnet (1876. - 1975. god.). Tkanina koso rezana imala je specifičan ritam nabiranja. Umjesto da se tkanina reže po osnovi, ona se reže pod kutom od 45°. Na taj način imala je naglašeni dijagonalni, ali i zanimljivi ritam nabiranja tkanine. Kosim rezom tkanina postiže elastičnost i mogućnost rastezanja.

Uz nju, posebno značajni su bili Mariano Fortuny (1871. - 1949.) i Madame Gres (1903. - 1993.), referirajući se na antičke uzore u izradi odjevnih predmeta i formiranju nabora.²¹

Fortuny je nabore dobivao tajnim postupkom, koji i danas nepoznat. Haljina, simboličnog naziva *Delphos* oblikovana je na temelju grčkih uzora. Utrošena je znatna količina svile, forma je jednostavna, a dinamika je postignuta sitnim naborima, dodatno otežanim staklenim perlama (eng. *Murano beads*).

16 Ažur - rukom ili strojem vezeni uzorak na tkanini, nastaje jednosmjernim izvlačenjem i prepletanjem pojedinih niti osnove ili potke tako da na uzorku nastaju šupljine

17 Feston - ukrasni vijenac od granja u koje su upletene kite cvijeća i voća.

18 Trim - ukras, posebno za odjeću

19 *Passementerie* uzorak - umjetnost izrade razrađenih ukrasa ili rubova od zlatne ili srebrne vrpce, veza, obojenih svila ili perli.

20 Boucher 1967: str. 394.

21 Brown, Susan: *Fashion: The Definitive History of Costume and Style*, DK Publishing, New York, 2012, str. 516.

Slika 13 i 14. *Delphos* haljina, dizajner Mariano Fortuny, 1919. - 1920., Victoria and Albert Museum, London, Engleska

S druge strane Madame Gres bila je oduševljena kiparskim oblikovanjem što se jasno vidi u tretiranju odjevnog oplošja. Odjeću je oblikovala na osobi, bez upotrebe škara i igla. Gres nabiranjem materijala izravno na lutku (*moulage* tehnika) uspijeva postići nabore istoga karaktera i dinamičnosti kao što su oni na grčkim skulpturama. Osim nabora koji slobodno padaju i ostavljaju dojam lakoće, nabore na haljini koristi tako da naglašava pojedine dijelove tijela. Promjenom usmjerenja nabora postiže strukturu i čvrstoću forme dok uvrtnjem materijala unosi dinamiku, koja je vrlo bitan element i na antičkim skulpturama.

Slika 15. i 16. Detalji nabora haljina, dizajnerica Madame Gres, 1942., Musée Bourdelle, Pariz, Francuska

Slika 17. Detalji nabora na haljinama, dizajnerica Madame Gres, 1942., Musée Bourdelle, Pariz, Francuska

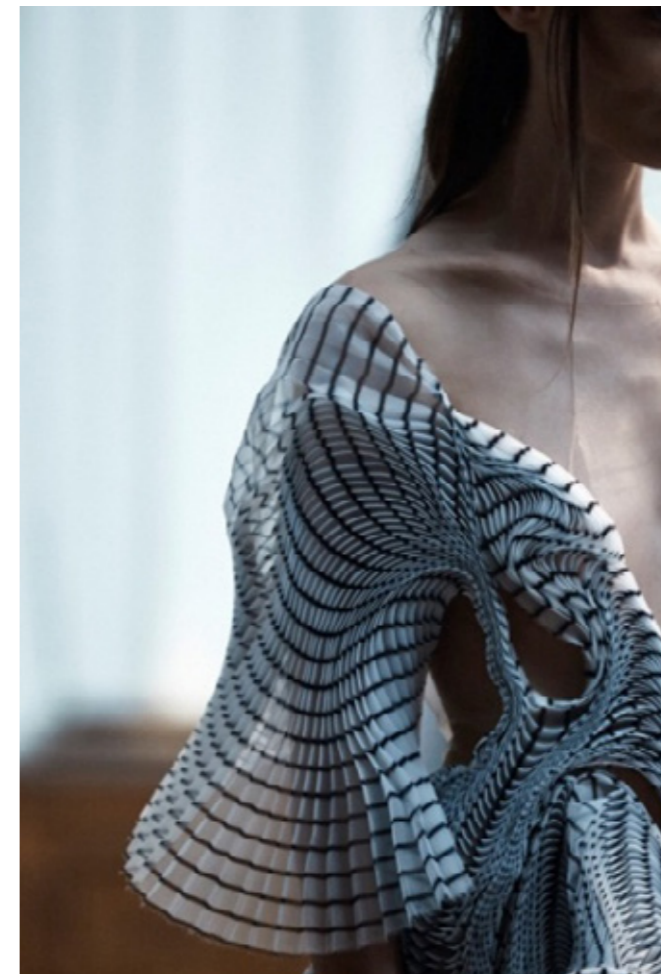
U drugoj polovici 20. stoljeća važan doprinos oblikovanja odjeće temeljeno na drapiranju dao je Issey Miyake (1938. god.). Miyake je počeo svoja istraživanja nabiranja 1988. godine, dok su se prvi odjevni predmeti nadahnuti naborima predstavili u kolekciji proljeće-ljeto 1989. godine. Pokrenuo je 1993. godine inovativnu liniju *Pleats Please*. Za razliku od Fortuny-a i drugih, Miyake je najprije oblikovao oblik odjeće te zatim kroz doradu, aplicirao nabore na odjevni predmet. Također se ističe po tome što kod modela skulpturalnih obilježja uspijeva postići visoku razinu funkcionalnosti i nosivosti. Osim po korištenju neobičnih i novih materijala, poput plastike, užeta i isprepletene trave, njegov rad prepoznatljiv je po razvijanju novih načina izvedbe već poznatih tehnika kao što su bojanje, nabiranje, plisiranje i omatanje. Odjevni predmeti zadržavaju svoj oblik zahvaljujući slojevitosti i preklapanju slojeva materijala. Također, ponavljajući element je i presavijanje materijala koje proučava i razvija po uzoru na origami tehniku, presavijanja papira koja u japanskoj tradiciji ima svojevrsnu ritualsku ulogu.²²

Slika 18. Issey Miyake nabori, dizajner Issey Miyake, 1995.

22 Fukai, Akiko: *Fashion : a history from the 18th to the 20th century : the collection of the Kyoto Costume Institute Vol. 2 : 20th century*, Taschen, Hong Kong, 2006, str. 293

Kada se govori o suvremenoj modi svakako valja spomenuti nizozemsku dizajnericu Iris Van Herpen (1984. god.). Njeni su modeli savršen primjer koliko danas moda može ići u korak s tehnologijom. Sve su njene kolekcije djelomično izrađene tehnikama 3D printanja ili laserskog rezanja, a u nekima koristi i alternativne materijale kao što su metal i silikon. Osim što tehnologiju i znanost koristi u izradi svojih kolekcija one su joj i nepresušna inspiracija pri osmišljavanju koncepata kolekcija. Njena mašta i interes za znanost i prirodu potiču ju da stvara modele koji odišu estetikom i skulpturalnošću. Oni su svih lako i teško zamislivih oblika, vizualno gotovo uvijek vrlo kompleksni i uglavnom osmišljeni na principu multiplikacije elemenata. Van Herpen proučavala je kretanje ptičjih krila kako bi stvorila kolekciju *Syntopia*, koju je predstavila u Le Trianonu 2018. godine, za pariški tjedan mode. Transparenta svilenka organza je plisirana i premazana tekućinom, a njezini prozirni nabori neprestano se preklapaju u različitim smjerovima kako bi usporili kretanje odjeće, nalik na staklene linije kinetičke instalacije same revije u suradnji sa *Studios Drift*. „*Studio Drift* me inspirirao da pažljivije pogledam drapiranje odjeće kroz kronofotografije. Usporevajući vrijeme u djeliće sekunde, počela sam razbijati uobičajeno drapiranje tkanine, u sloju milisekunde sve se promijenilo, poput slojeva ptičjeg perja.“²³

Slika 19. Plise nabori, dizajnerica Iris Van Herpen, 2017

23 <https://www.irisvanherpen.com/about>

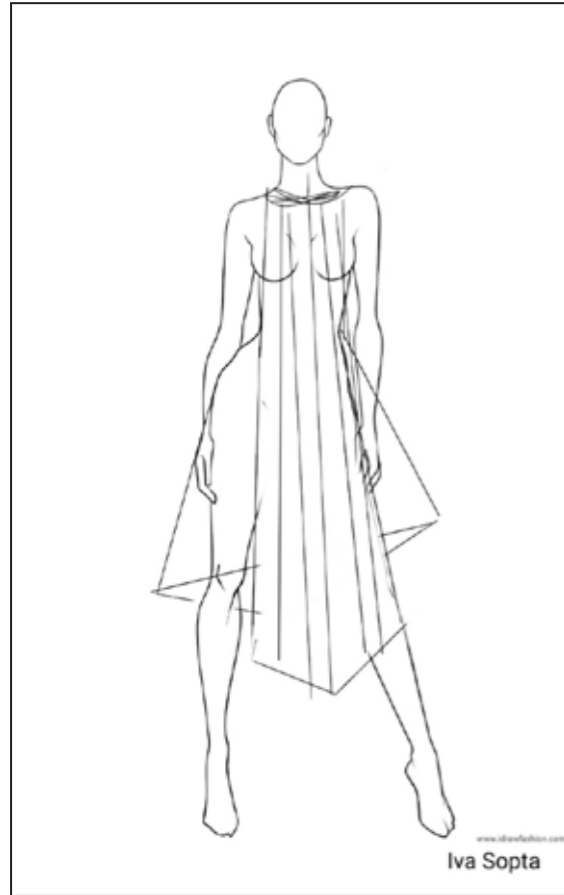
Na temelju ovog pregleda o ulozi nabora tijekom povijesti odijevanja, zaključujemo da je nabiranje pridonijelo mnogobrojnim varijacijama odjevne kompozicije. Kako ženske, tako i muške. Čak i u suvremenim oblikovanju odjeće i nabora, vrlo lako se može zaključiti poveznica s staro grčkim načelima nabiranja. U prikazima detalja o karakterističnim načinima drevne grčke odjeće, kasniji umjetnici i dizajneri promijenili su, ali i sačuvali, stvarne elemente drevne odjeće. Bogatstvo i raznolikost odjevnih predmeta predstavljenih u antičkoj Grčkoj često je rezultat jednostavnih manipulacija triju osnovnih vrsta odjeće: hitona, peplosa i himationa. Nabori su pridonosili dinamici odjevne kompozicije spolnoj diferencijaciji, ukazivanjem na status i na zadovoljavanju estetskih imperativa. Od 19. stoljeća do danas, dizajneri su koristili različite tehnike i materijale za repliciranje antičkih elemenata oblikovanja tkanine. Tkanine obrađene s teksturama pravilnih i nepravilnih nabora, različitih prikaza, upotrebljene su u modnom dizajnu. Korištenjem različitih tehnika, dizajneri kao Mariano Fortuny, Madeleine Vionnet, Madame Gres, postigli su učinak nabora koji odišu stiliziranim karakteristikama antike.

Emma Ivanković, 1. godina diplomskog studija, Kostimografija (TTF)

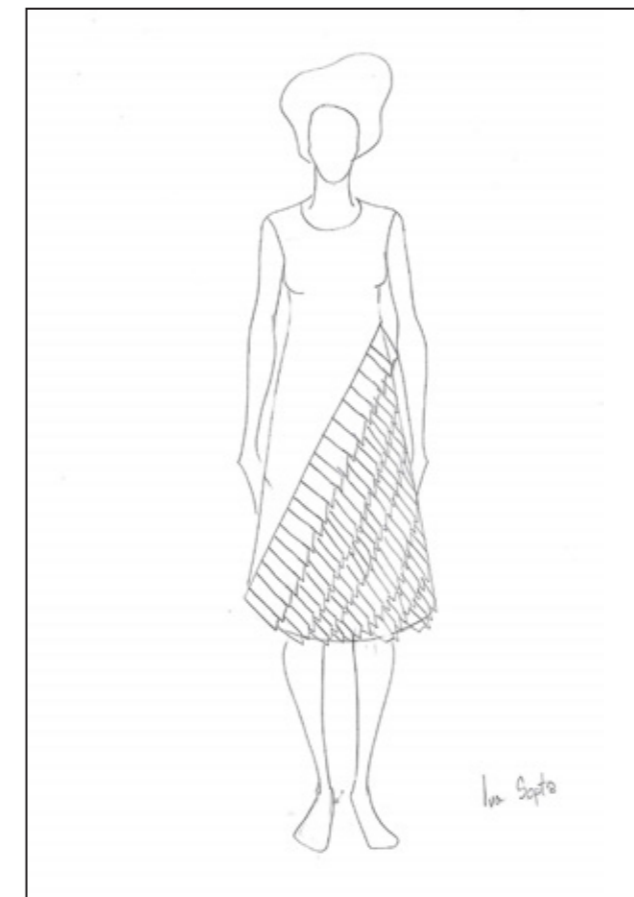
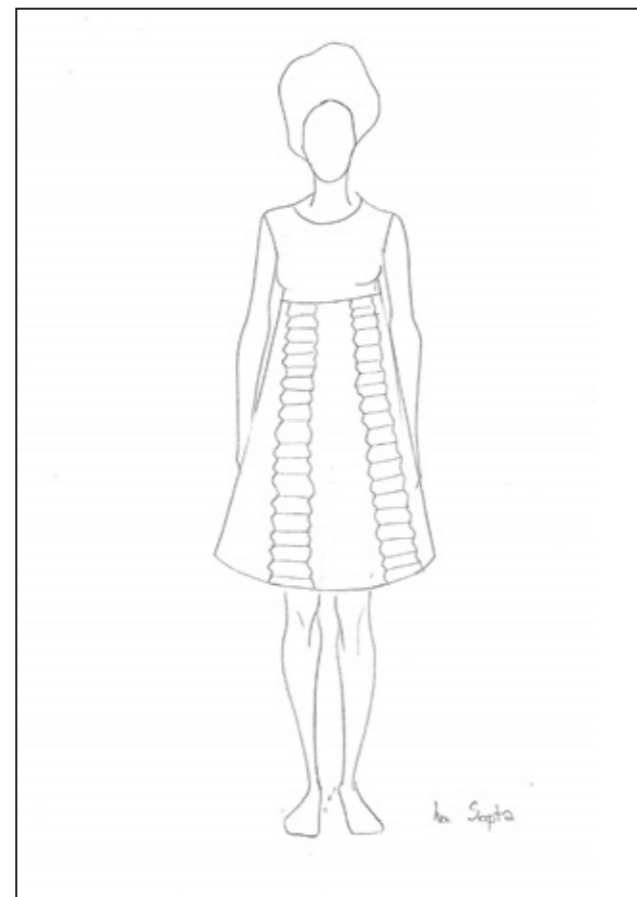
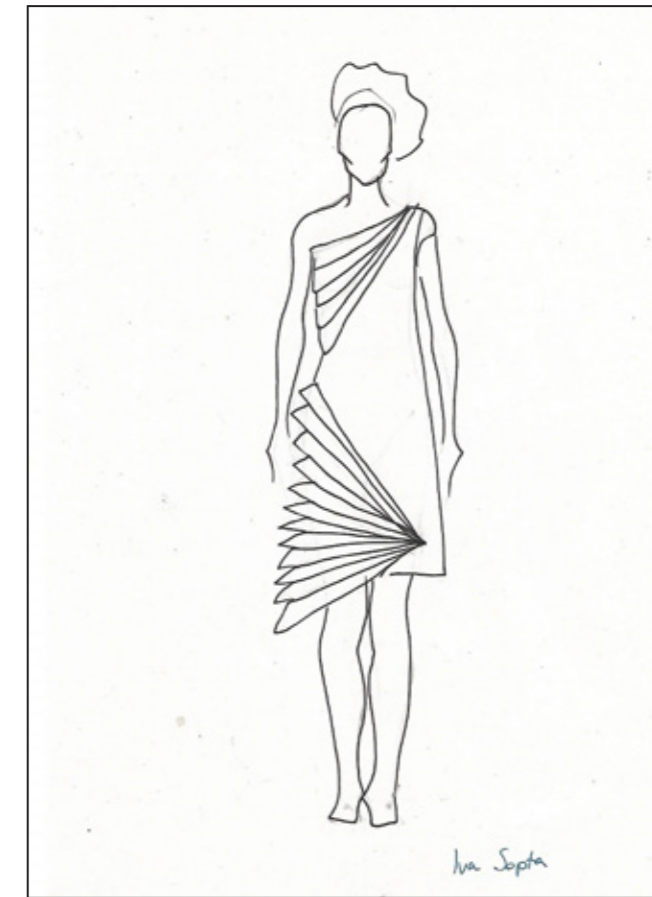
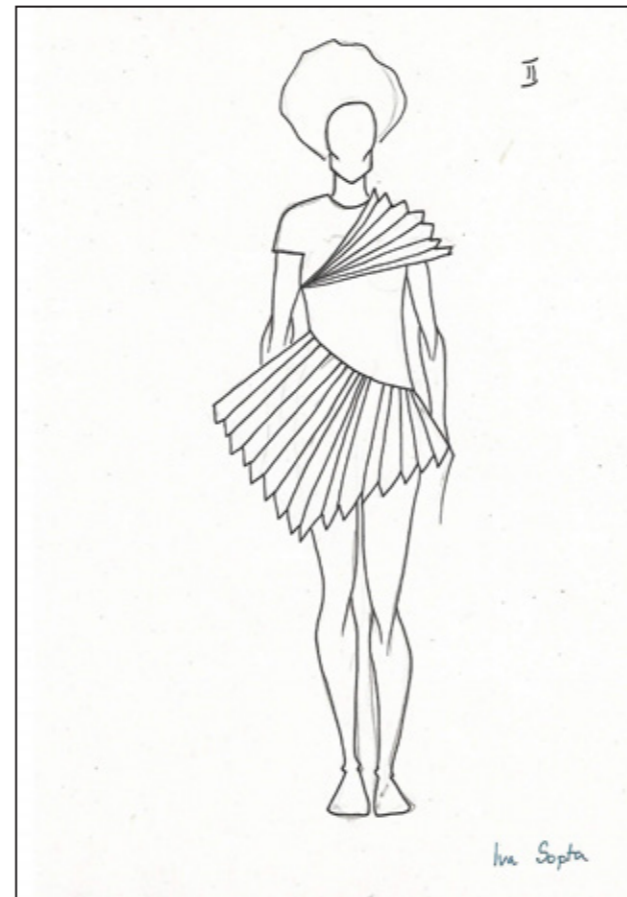
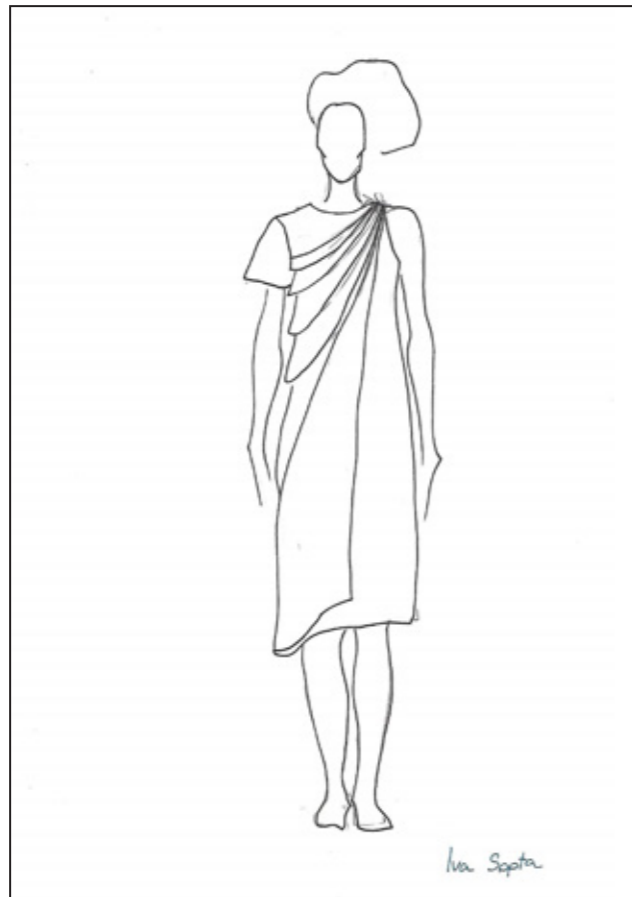
KOSTIMOGRAFSKE SKICE

4. Kostimografske skice

Slika 20. - 27. Skice i kolaži Ive Sopte

KOSTIMOGRAFSKE SKICE

Slika28.-32. Skice Ive Sopta

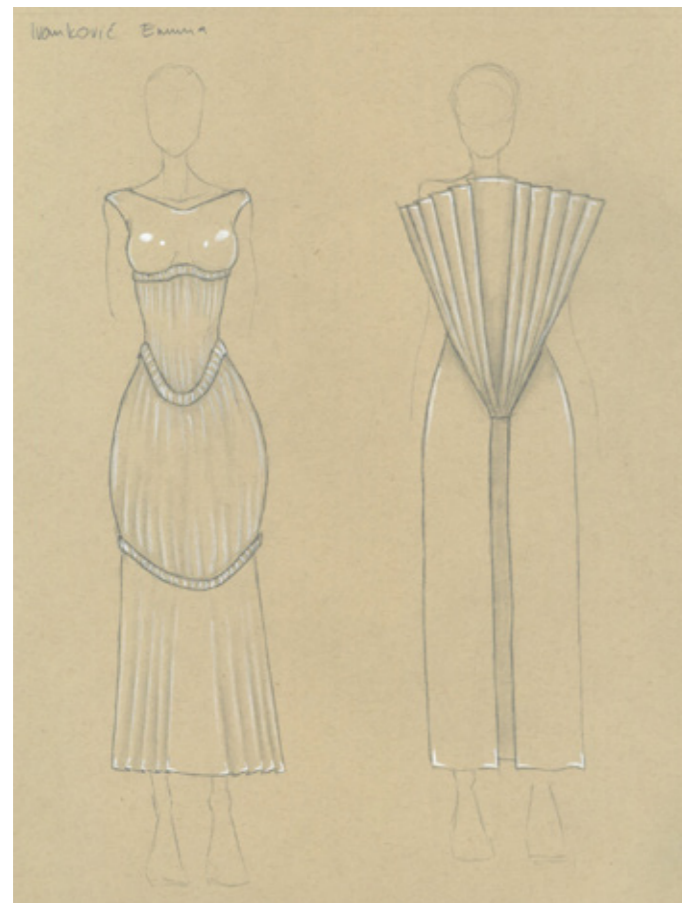

KOSTIMOGRAFSKE SKICE

Slika 33. - 38. Skice i kolaž Emme Ivanković

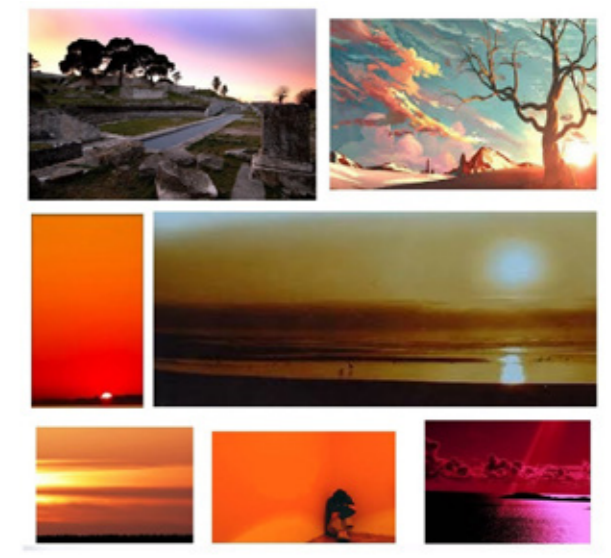
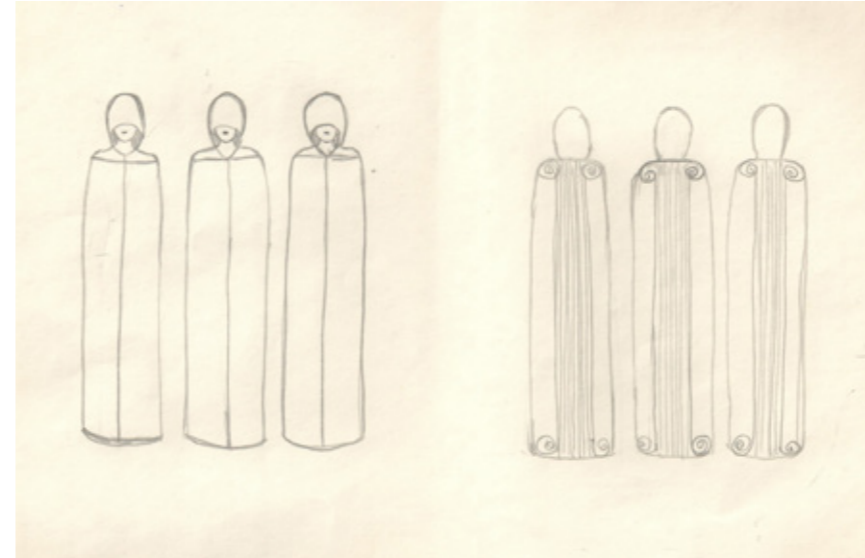
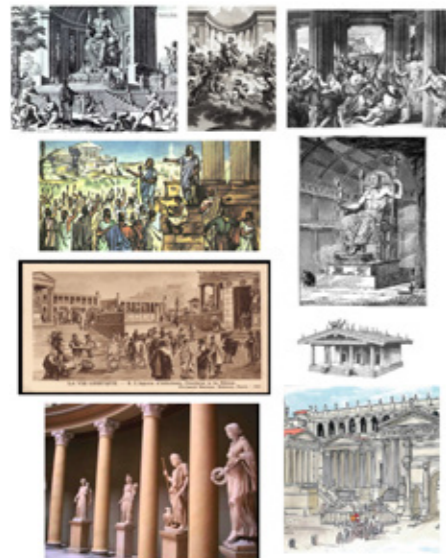
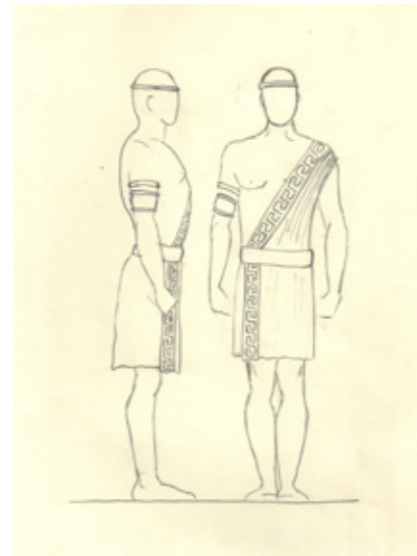
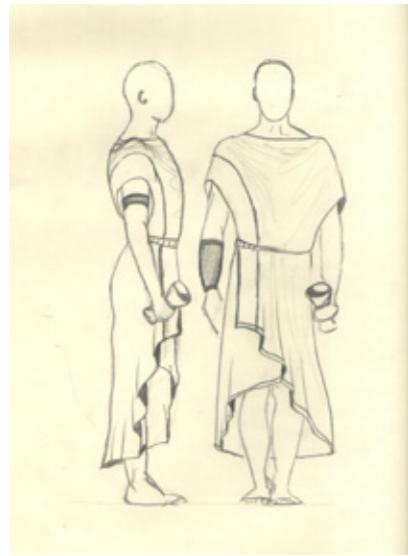
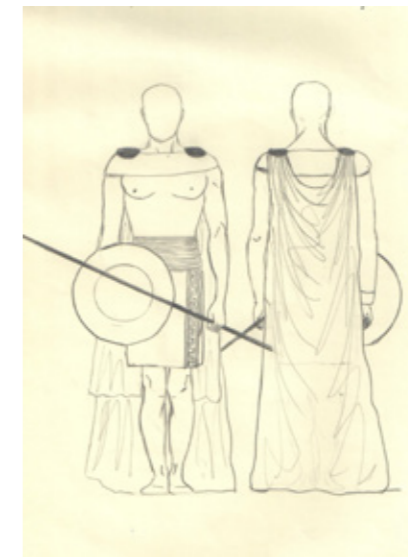

Slika 39. - 42. Skice Emme Ivanković

KOSTIMOGRAFSKE SKICE

Slika 43. - 58. Skice i kolaži Marije Milković

Slika 59. - 63. Skice Marije Milković

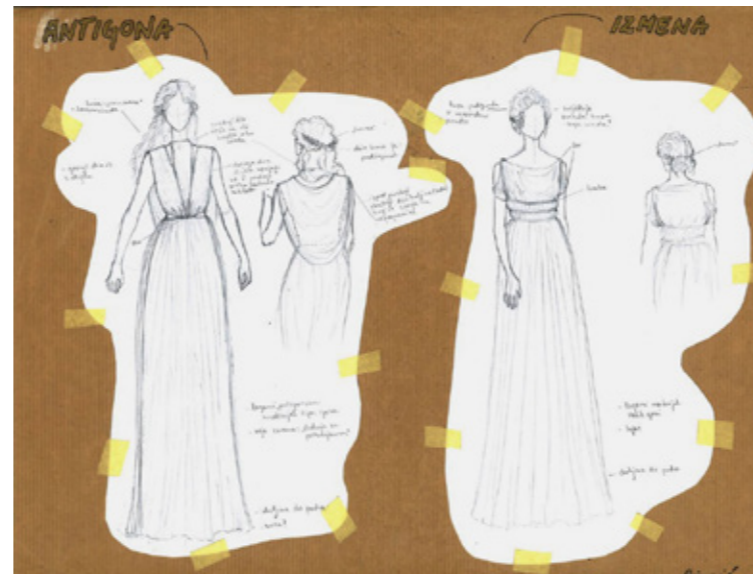

KOSTIMOGRAFSKE SKICE

Slika 73. - 76. Skice Dorie Antice Topić

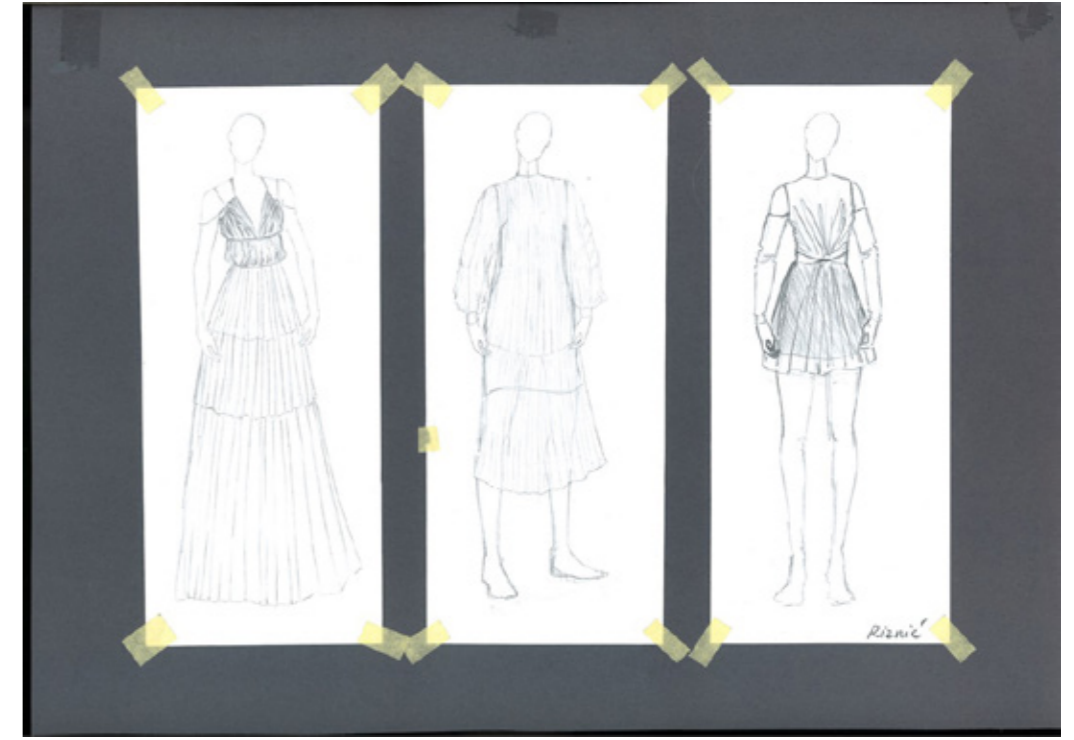
KOSTIMOGRAFSKE SKICE

Slika 77. - 86. Skice i kolaži Ane Riznić

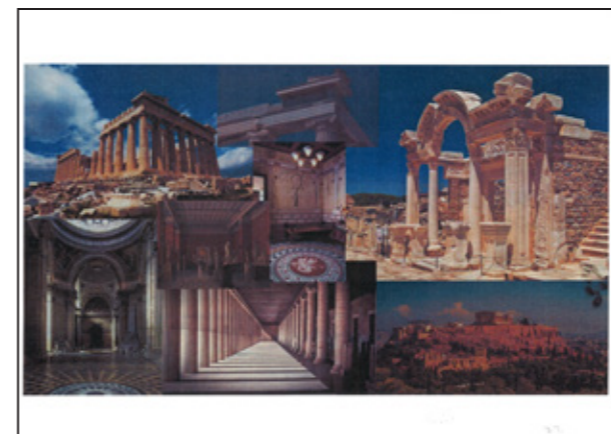

KOSTIMOGRAFSKE SKICE

Slika 87. - 93. Skice Ane Riznić

KOSTIMOGRAFSKE SKICE

Slika 94. - 108. Skice i kolaži Marie Markić

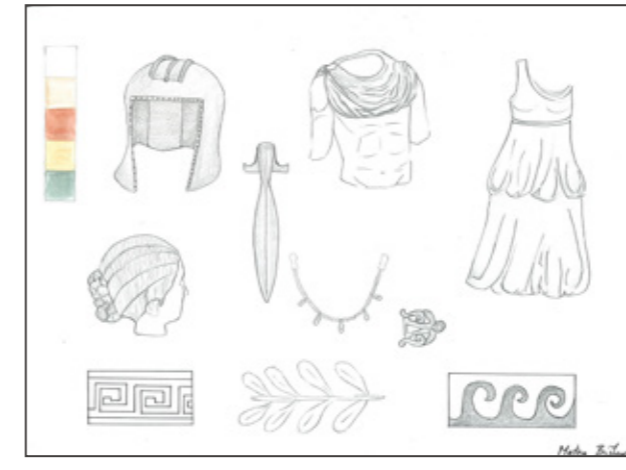
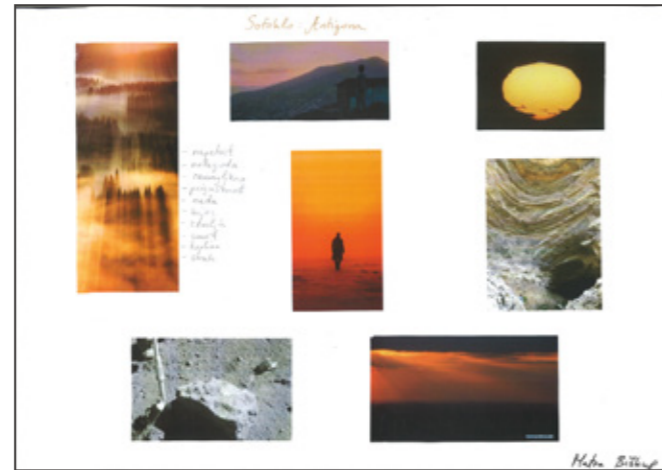
KOSTIMOGRAFSKE SKICE

Slika 109. - 114. Skice Marie Markić

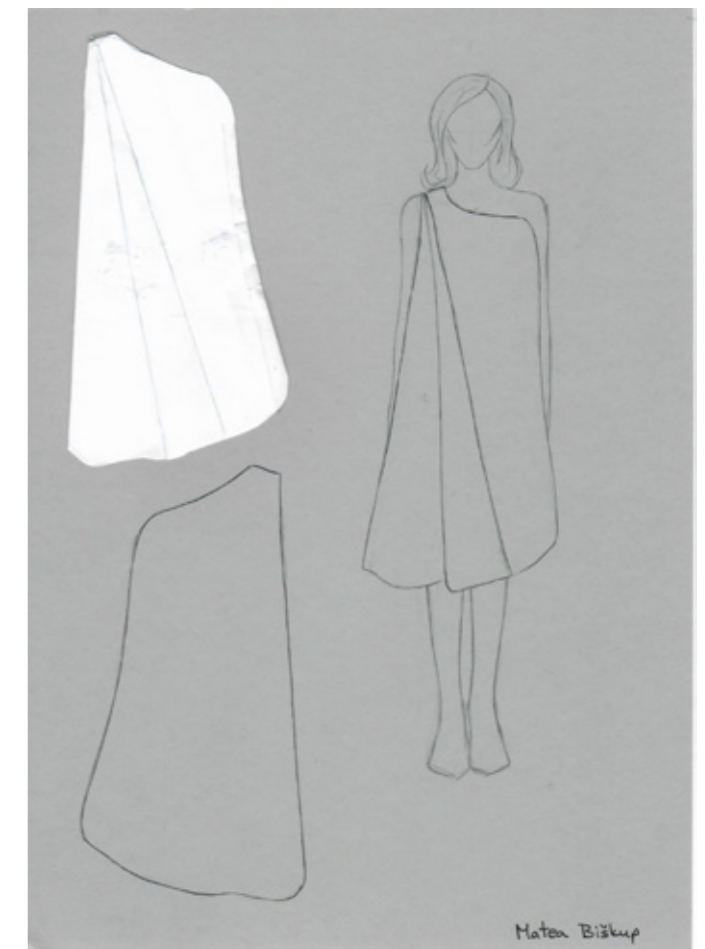
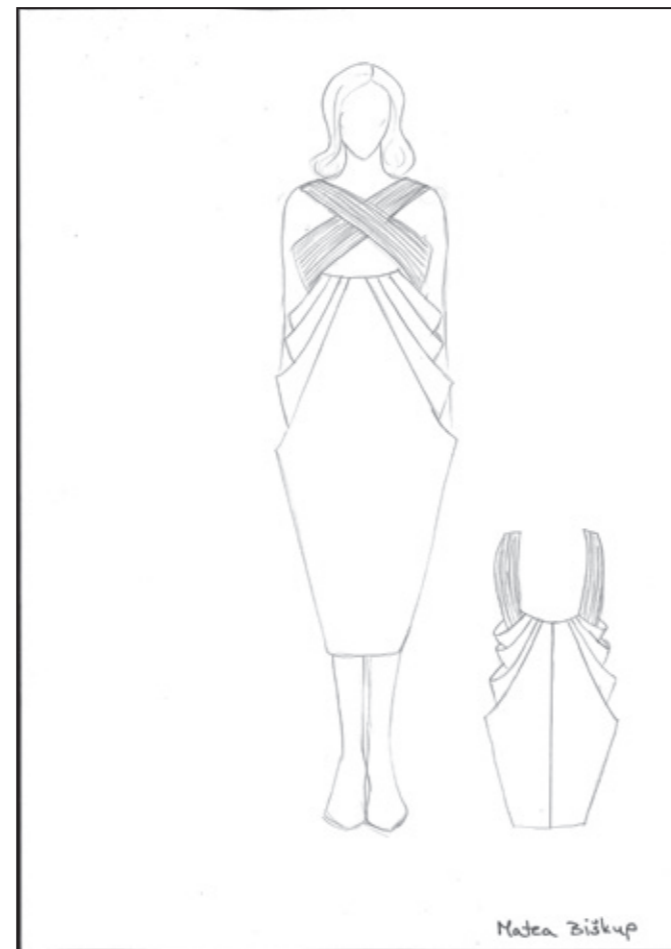
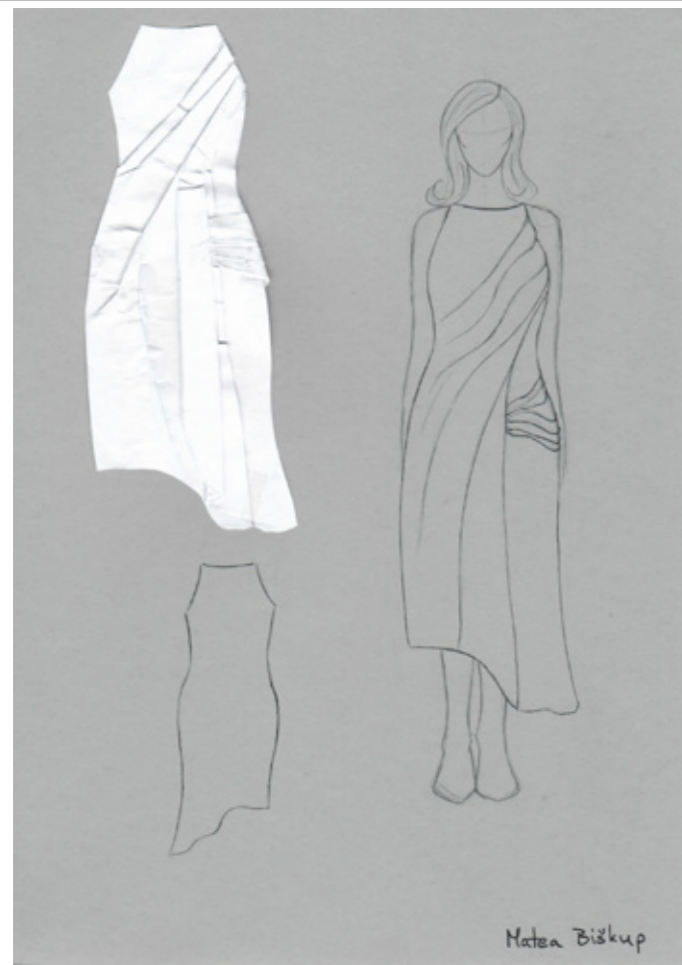

KOSTIMOGRAFSKE SKICE

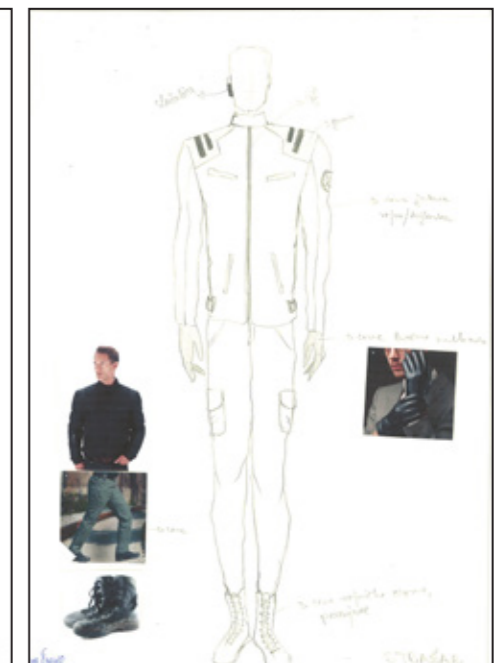
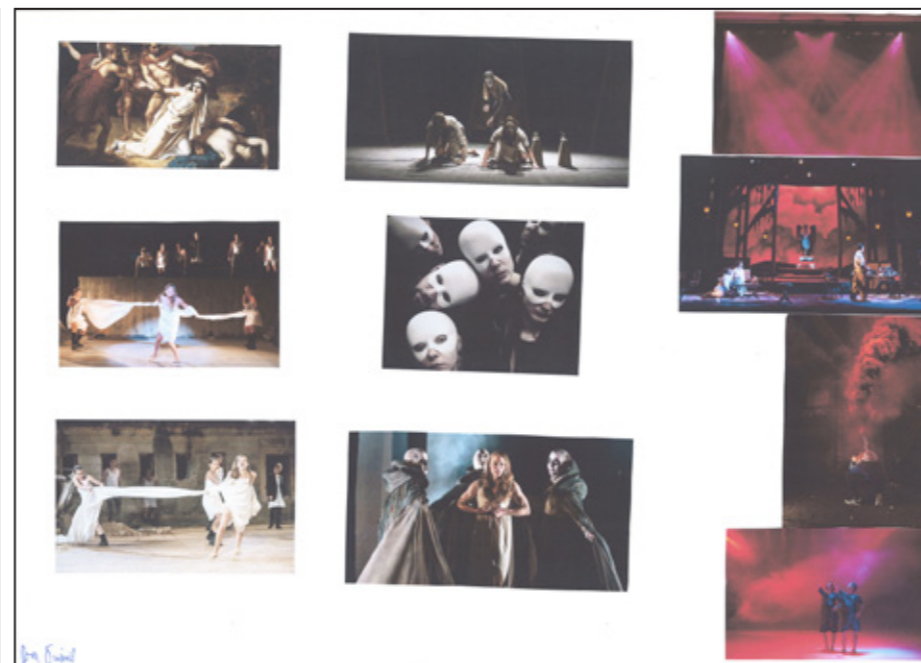
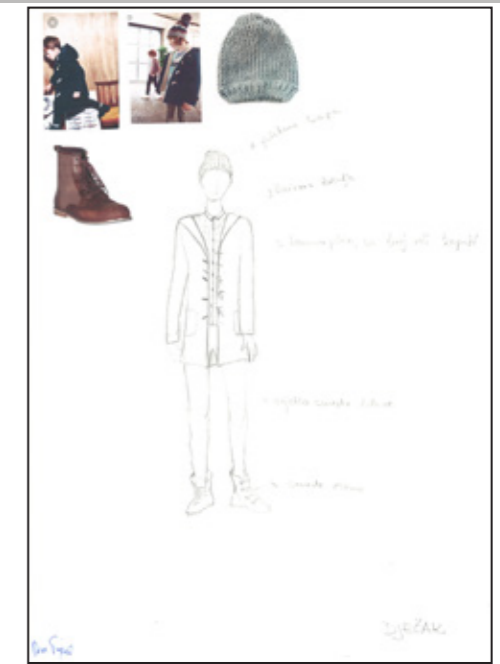
Slika 115. - 125. Skice i kolaž Matee Biškup

KOSTIMOGRAFSKE SKICE

Slika 126. - 129. Skice Matee Biškup

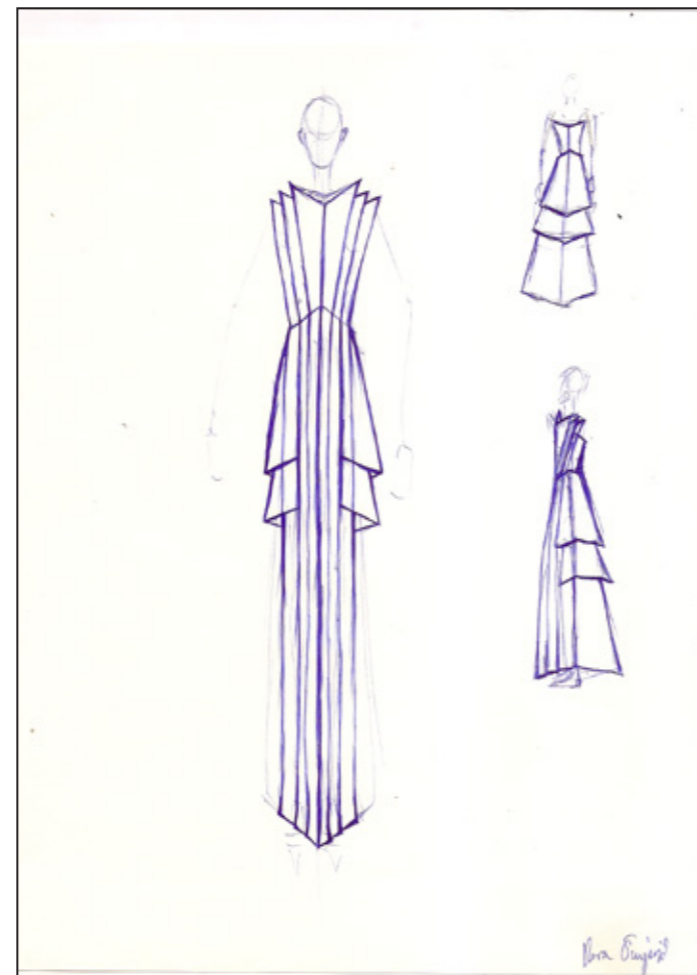
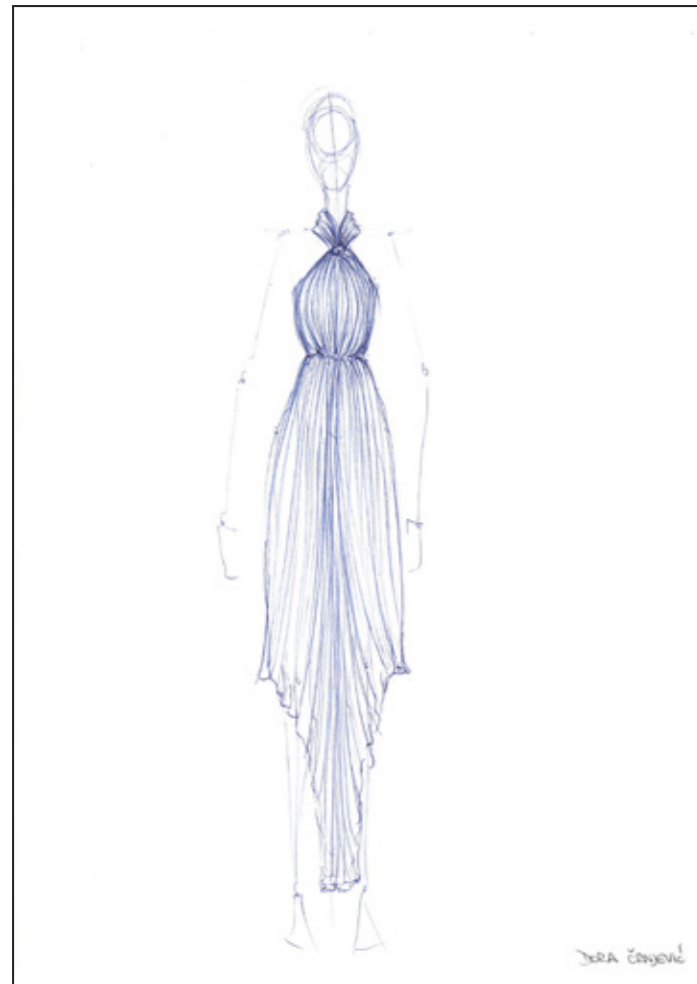
KOSTIMOGRAFSKE SKICE

Slika 130. - 139. Skice i kolaž Dore Črnjević

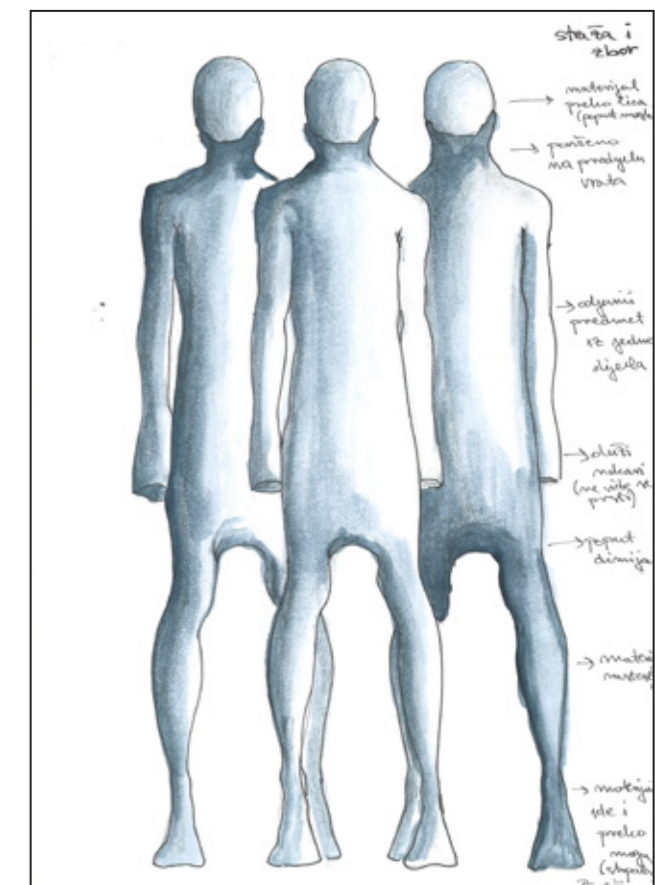
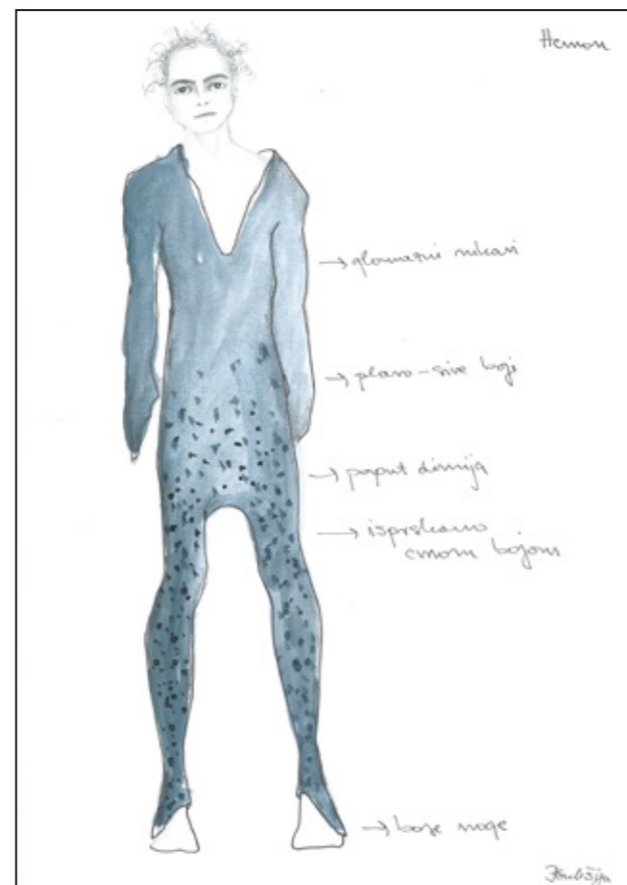
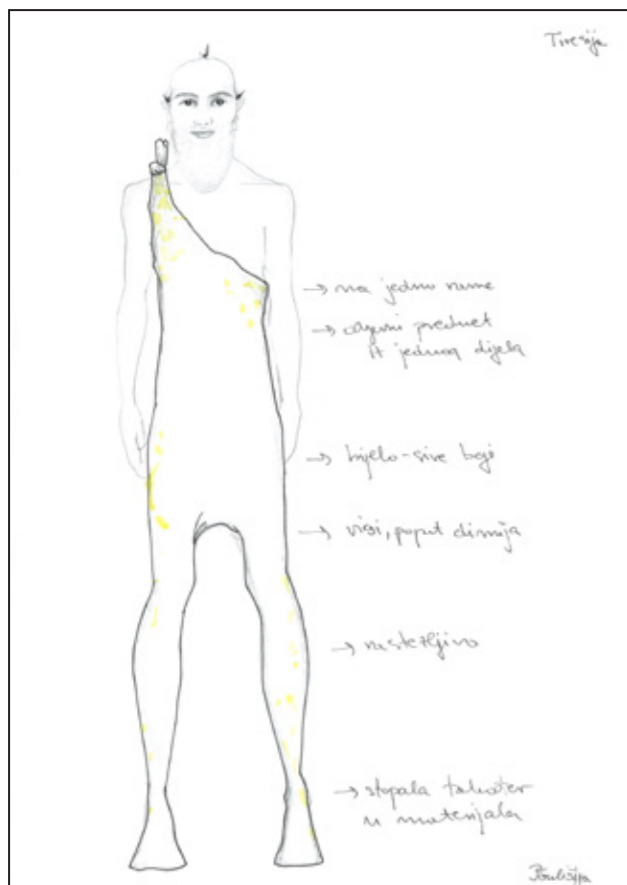
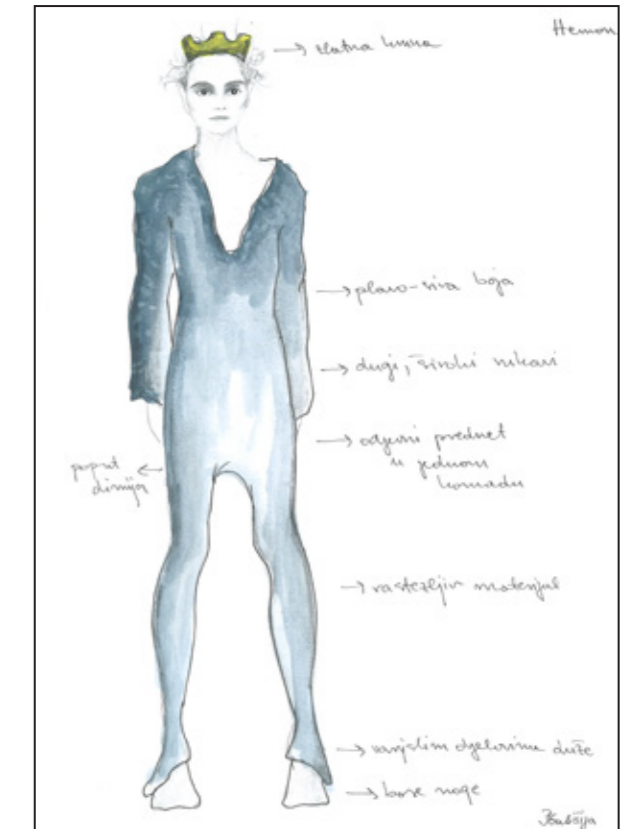
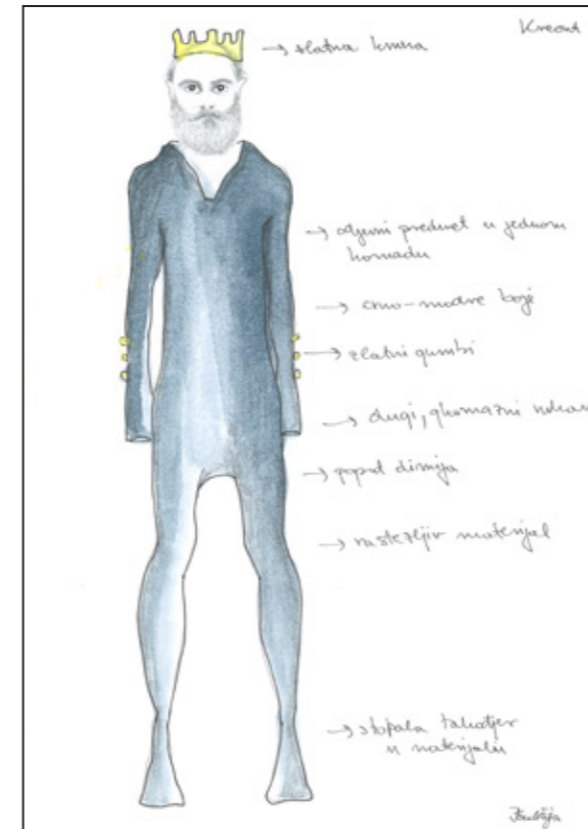

KOSTIMOGRAFSKE SKICE

Slika 140. - 143. Skice Dore Črnjević

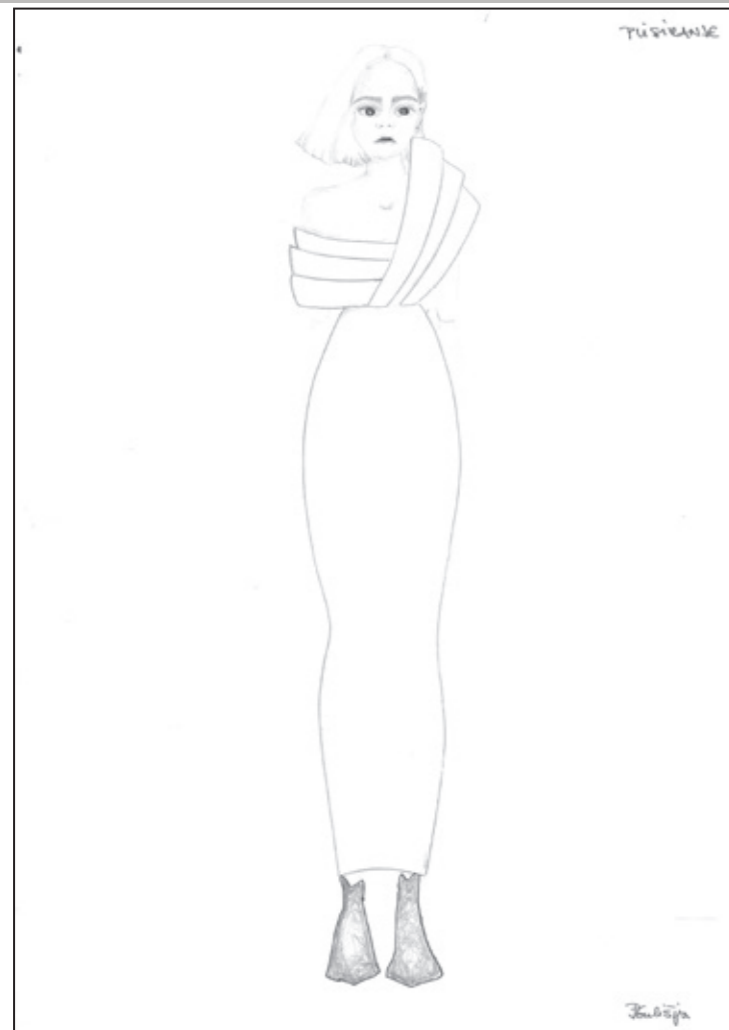
KOSTIMOGRFSKE SKICE

Slika 144. - 152. Skice i kolaži Petre Gulišije

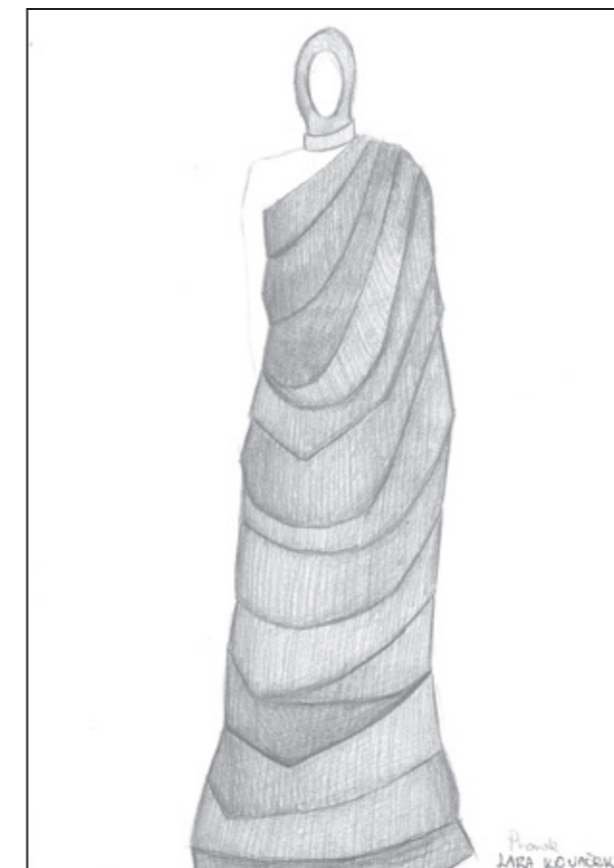
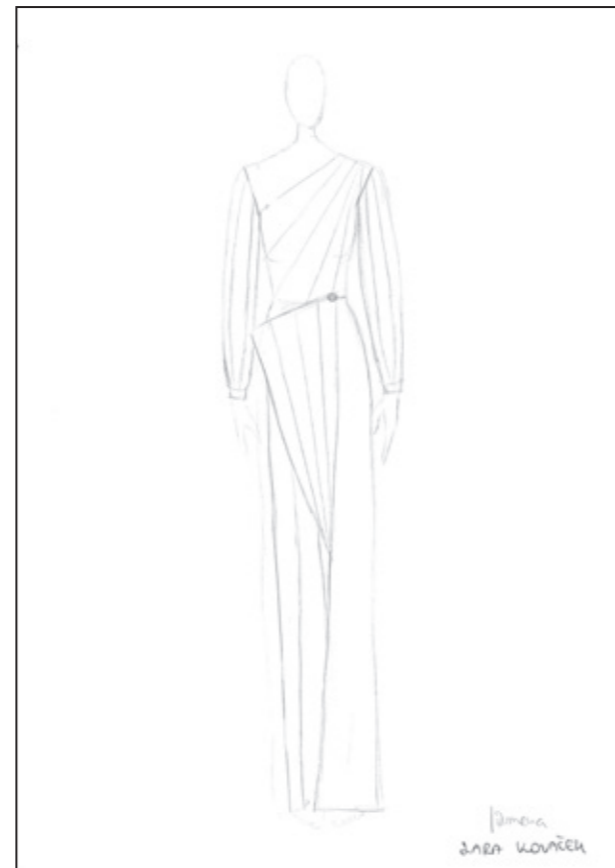

KOSTIMOGRAFSKE SKICE

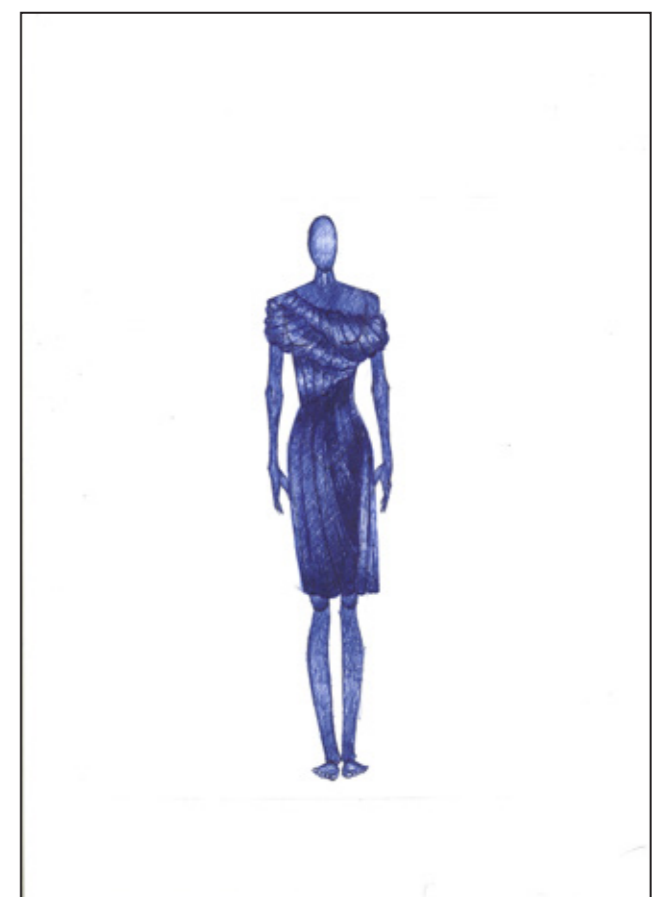
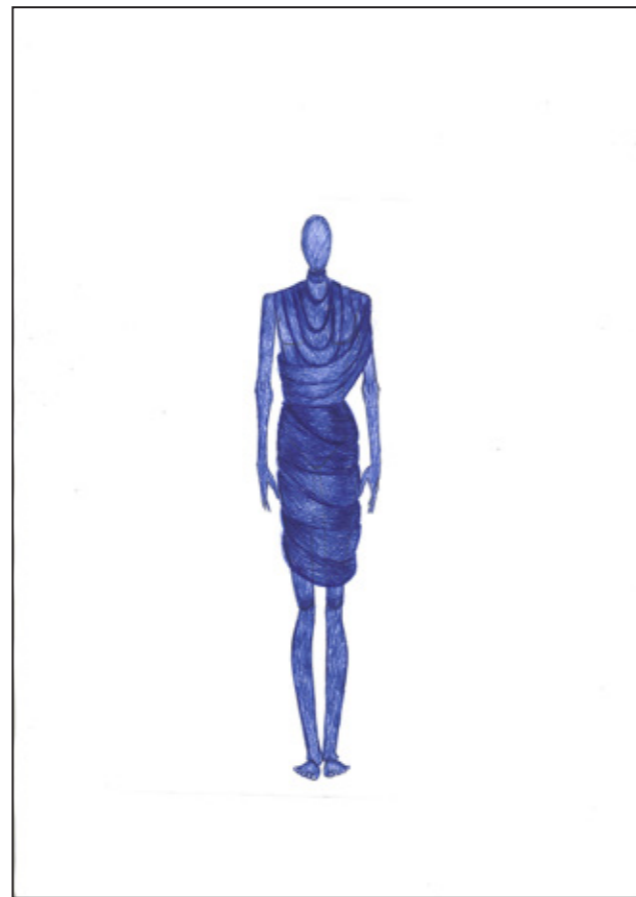
Slika 153. - 157. Skice i kolaži Petre Gulišije

KOSTIMOGRAFSKE SKICE

Slika 158. - 165. Skice Lare Kovaček

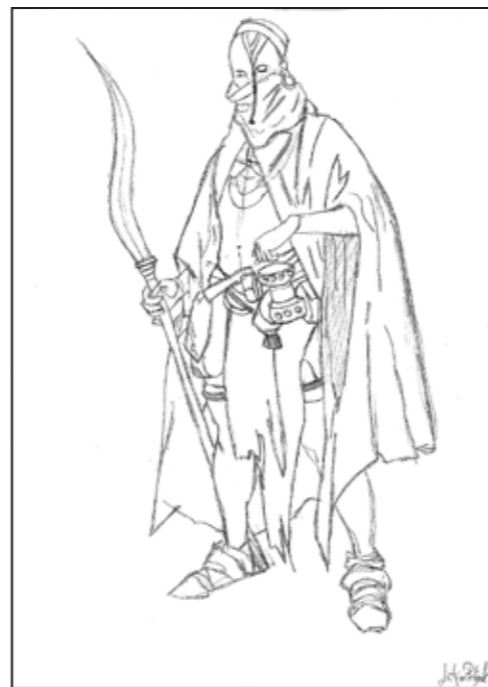
KOSTIMOGRAFSKE SKICE

Slika 166. - 173. Skice Lare Kovaček

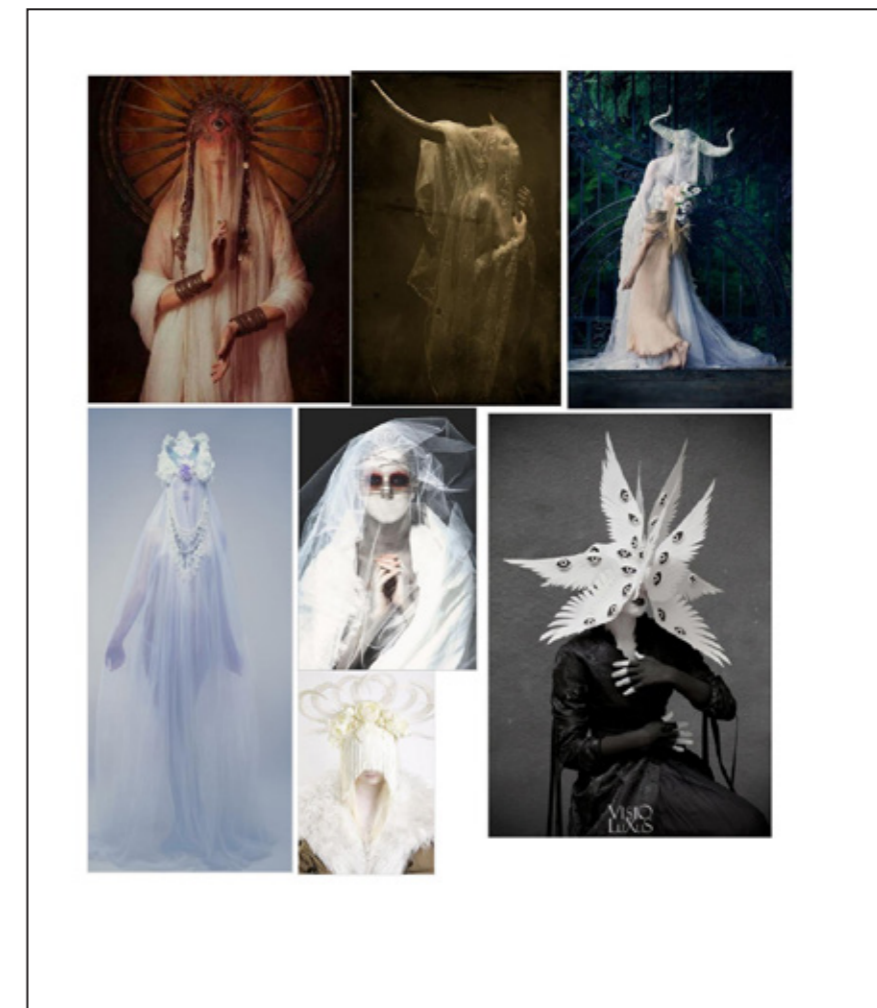
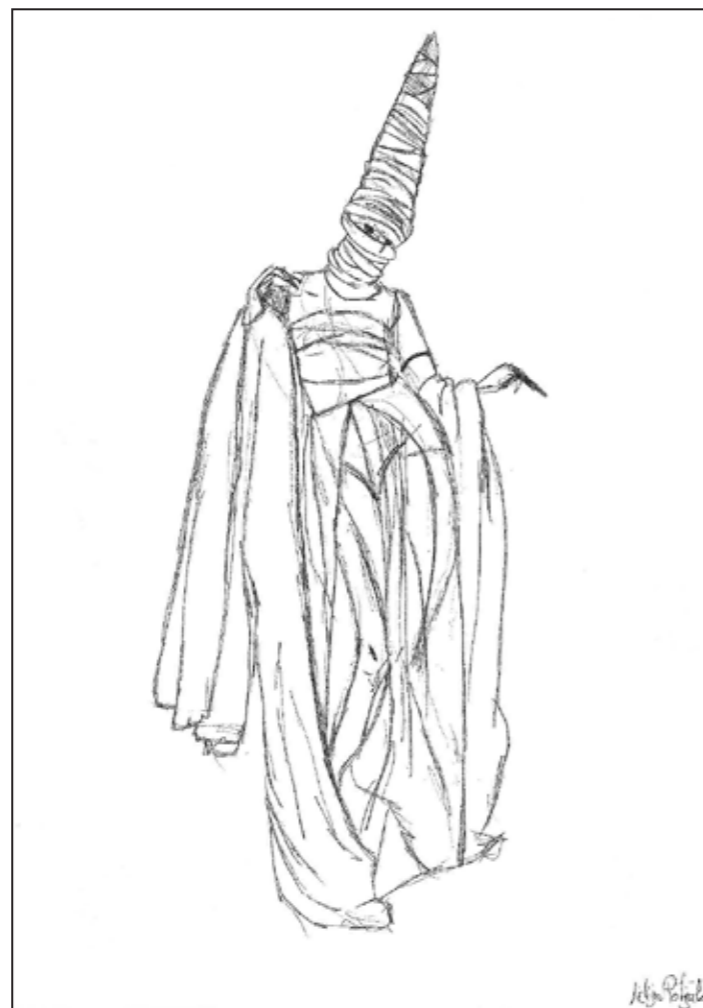
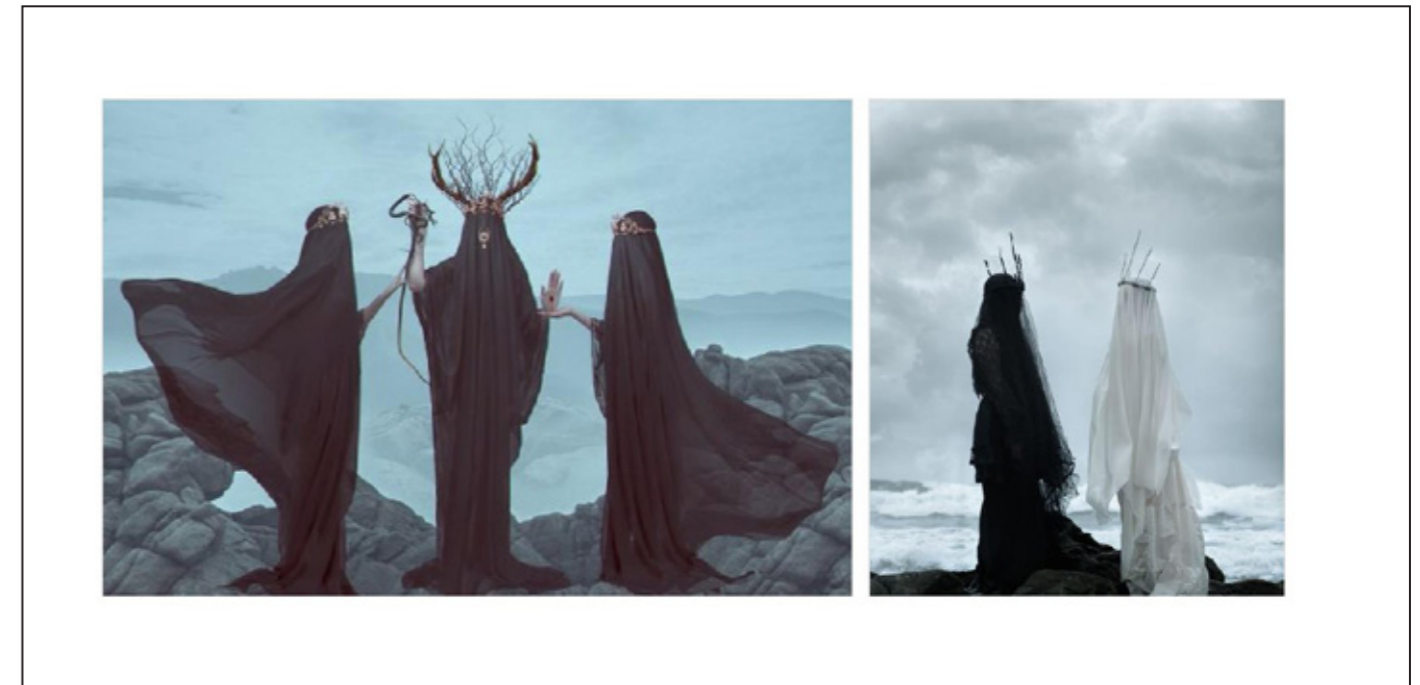
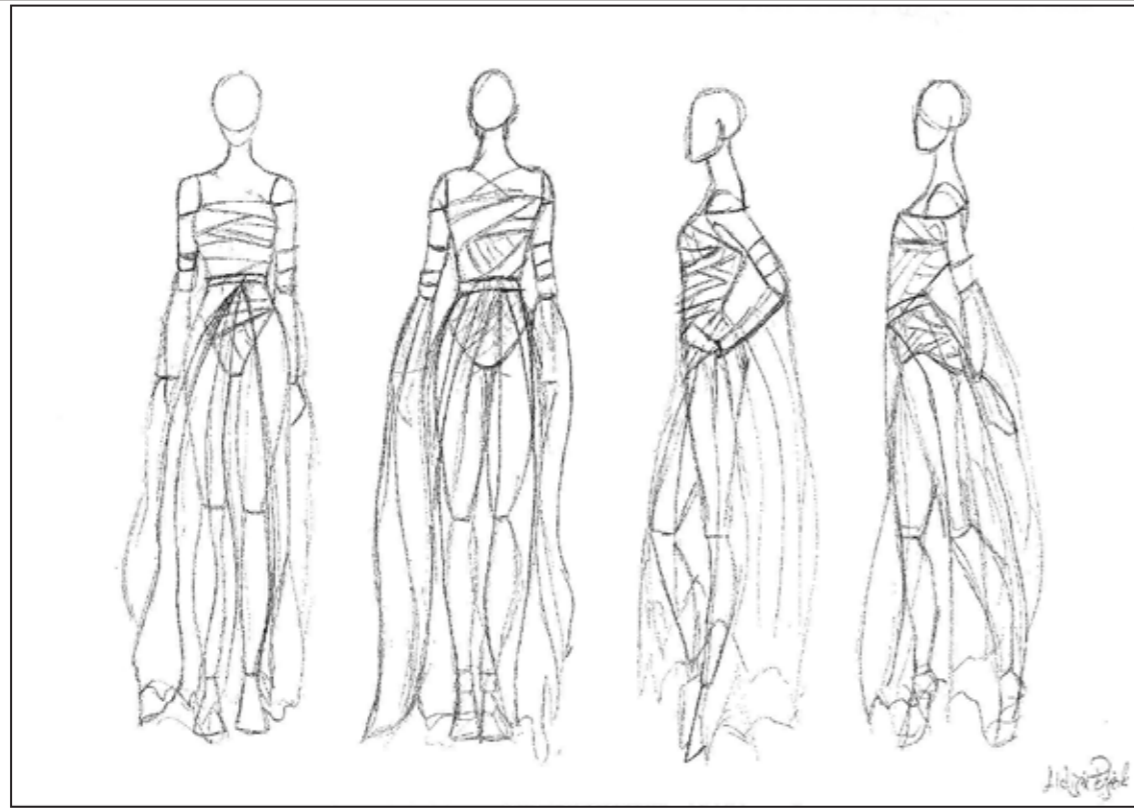

KOSTIMOGRAFSKE SKICE

Slika 174. - 184. Skice i kolaži Lideije Poljak

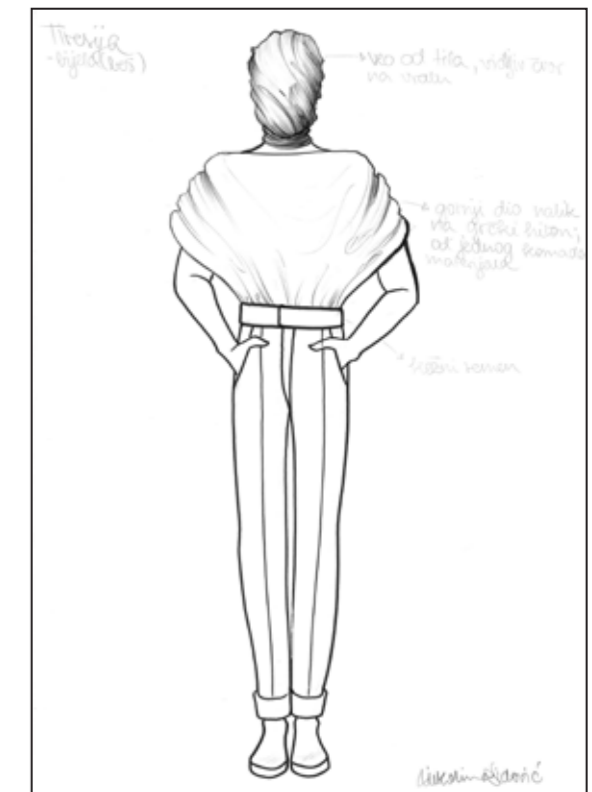
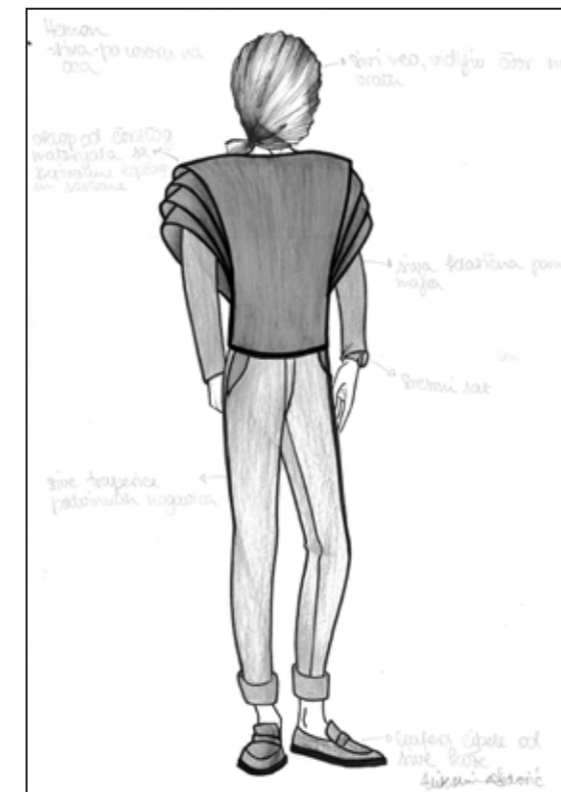
KOSTIMOGRAFSKE SKICE

Slika 185. - 188. Skice i kolaži Lideije Poljak

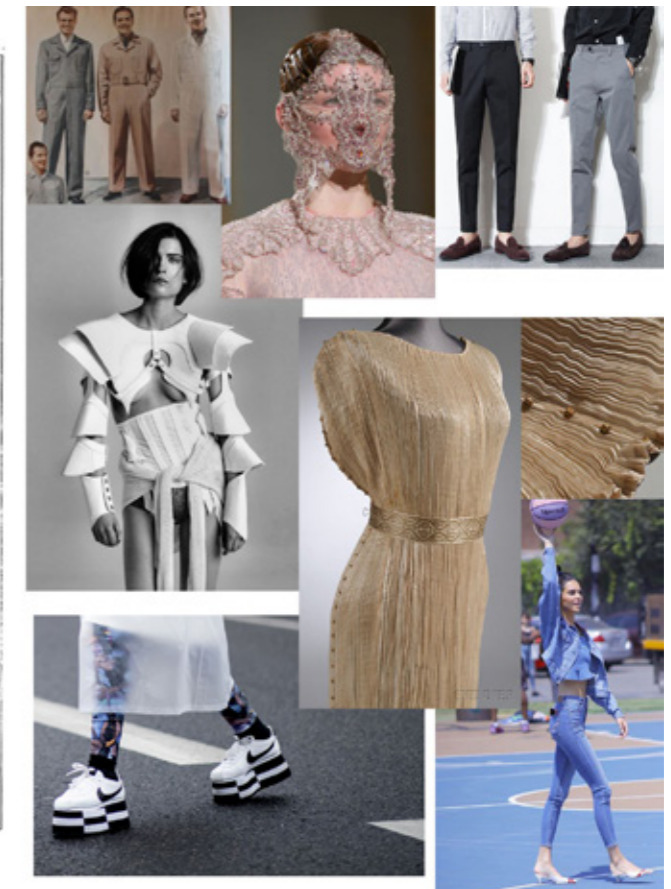
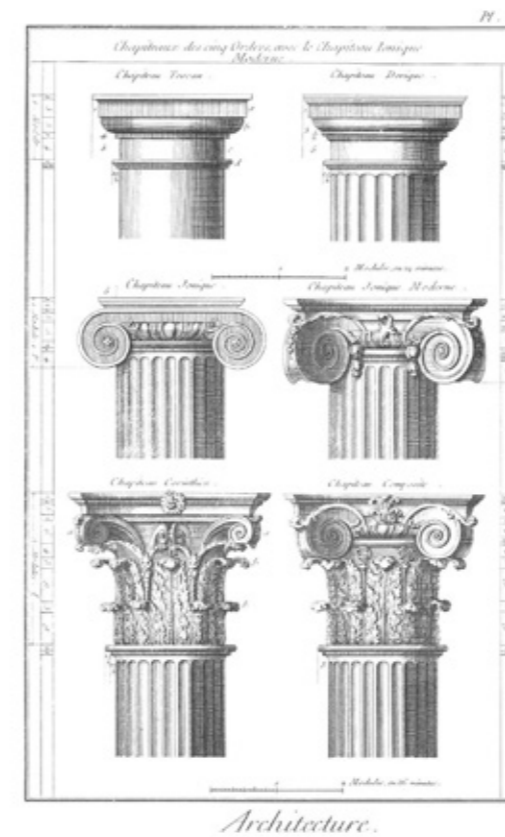
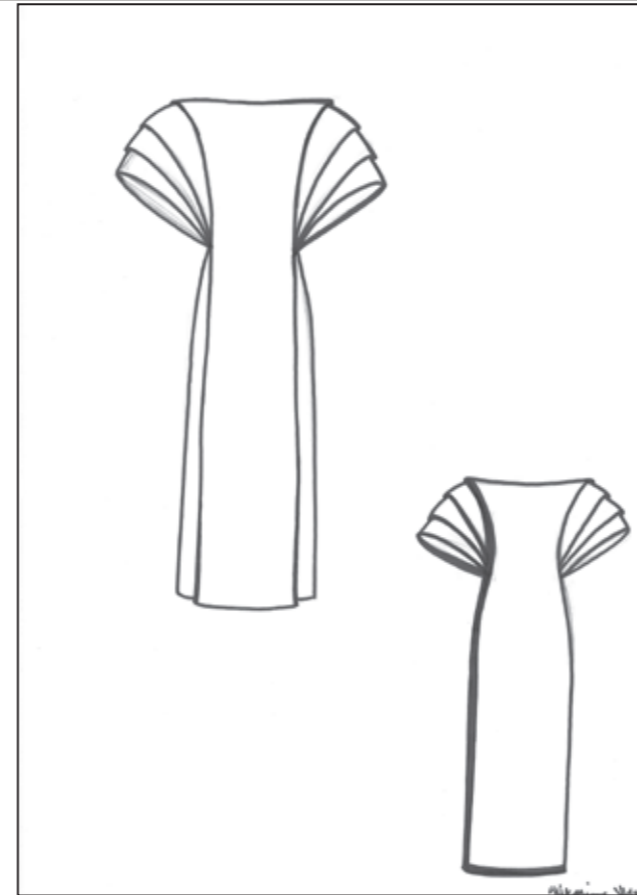
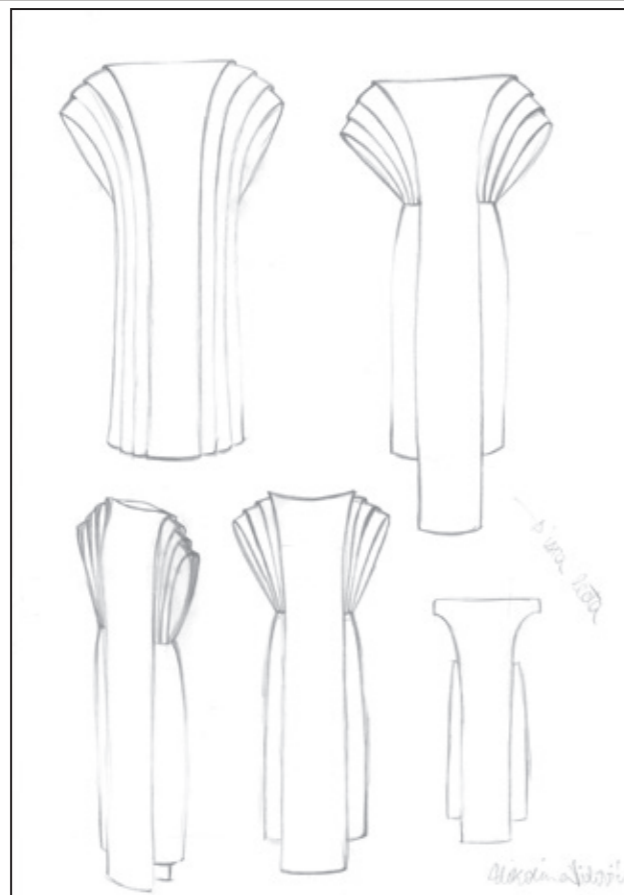
KOSTIMOGRFSKE SKICE

Slika 189. - 197. Skice i kolaži Nikoline Vidović

KOSTIMOGRAFSKE SKICE

Slika 198. - 202. Skice i kolaži Nikoline Vidović

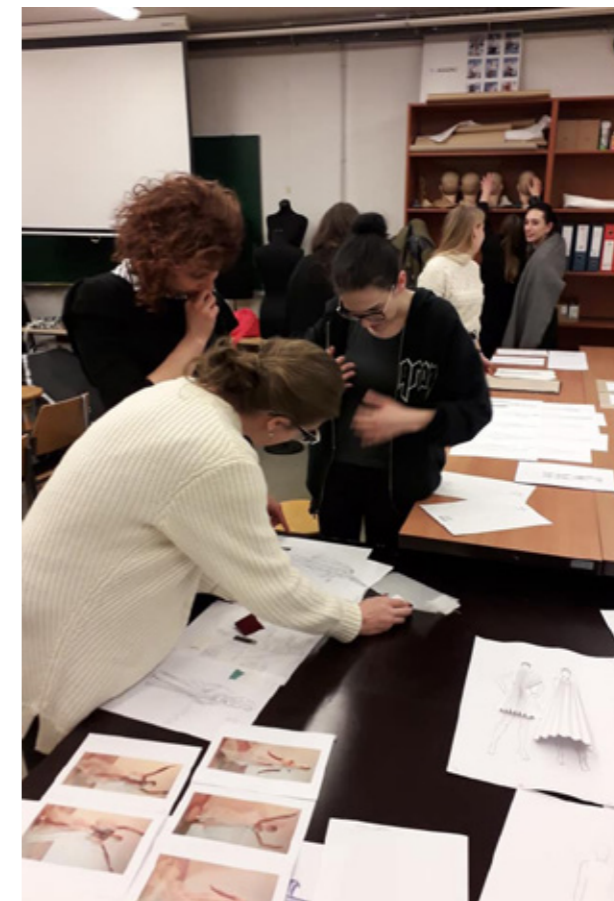

4. Proces izrade

Proces izrade suvremene reinterpretacije antičke haljine započeli smo teorijskim i likovnim istraživanjem. Prva faza obuhvatila je proučavanje krojeva i načina odijevanja haljina antičke Grčke i Rima iz različitih izvora. Akcent u proučavanju bili su znanstveni teorijski izvori ali i postojeći artefakti iz muzeja. Druga faza sastojala se od posjete Arheološkom muzeju u Zagrebu. Analizirajući izložene primjere grčko-rimskih vaza i skulptura prikupili smo dodatne informacije o izvornom odjevnom izgledu i ulozi nabora u formiranju dinamike odjavnog predmeta. Nakon toga uslijedilo je dodatno istraživanje o ulozi nabora u oblikovanju muške i ženske siluete kroz povijest. Ovu temu, teorijski opširno je obradila kolegica Emma Ivanković u poglavlju Istraživanje: Uloga nabora tijekom povijesti odijevanja. Završivši faze istraživanja, krenuli smo na sljedeću fazu: izrada skica prema zadanom tekstu. Tekst koji smo obradili bila je Sofoklova "Antigona". Isprva su skice bile vrlo vjerne izvornom razdoblju, međutim, daljnjom razradom približavali smo se vlastitom kostimografskom rješenju, temeljenom na reinterpretaciji povijesnih izvora. Pojednostavljanjem nabora i forme osnovnog kroja, kojemu su polazišta bili geometrijski oblici, na posljetku smo dospjeli do apstraktnih, skulpturalnih formi.

Nakon izrade skica, s mentorima smo odabrali jedan model haljine za izvedbu. Počeli smo od izrade kroja u željenim veličinama te nastavili modeliranjem poštujući vlastite skice modela. Završni dio procesa bilo je šivanje tj. izrada haljina u materijalima od žutice i retexa. Prema potrebama nekih modela haljina, žutica se prala (kako bi omekšala), a vrsta retexa birala se između debljeg i tanjeg. Nastali produkti tj. kostimi kojima je polazište bilo temeljeno na istraživanju uloge nabora kroz povijest, na izvrstan način odgovaraju ulozi kostima namijenjenog kazališnim daskama. Pri tome naglasak je na formi, nabiranju, koji su postali sredstvo za dodatnu ekspresiju i dočaravanje lika iz dijela Antigona. Koristeći se tradicijskim tehnikama nabiranja ali poštujući suvremene zakonitosti pojednostavljanja forme, došli smo do inovativnih kostimografskih rješenja.

Ana Riznić, 1. godina diplomskog studija, Kostimografija (TTF)

Slike 203. - 205. Proces izrade

5. Izvedba

Slika 206. - haljina Dore Črnjević

Slika 207. - haljina Ive Sopte

Slika 208. - haljina Lare Kovaček

Slika 209. - haljina Ane Rizvić

Slika 210. - haljina Božice Tunjić

Slika 211. - haljina Dorie Antice Topić

Slika 212. - haljina Lidije Poljak

Slika 213. - haljina Nikoline Vidović

Slika 214. - haljina Petre Gulišije

Slika 215. - haljina Marije Milković

Slika 216. - haljina Marie Markić

Slika 216. - haljina Matee Biškup

6. Literatura

- Vojtech, Zamarovsky: Bogovi i junaci antičkih mitova, Artresor naklada, Zagreb, 2004.
- prof. Lea Lazzarich: Sofoklo – Antigona, <http://klub.posluh.hr/lektira/kratki/antigona.htm>
- Anderson Black, J.: A History Of Fashion, Black Cat, 1990.
- Boucher, F.: 20,000 Years of Fashion: The History of Costume and Personal Adornment, Harry N. Abrams, INC., New York, 1967.
- Byron Byron, B. G. G.: Complete Works Of Lord Byron, From The Last London Edition: Now First Collected And Arranged, And Illustrated; Volume 1, Sagwan Press, 2015.
- Francois, M. G.: Povijest odjevanja, Jesenski i Turk, 2008.
- Fukai, A.: Fashion : a history from the 18th to the 20th century : the collection of the Kyoto Costume Institute, Taschen, Hong Kong, 2006.
- J. Vincent, S.: A Cultural History of Dress and Fashion: Volumes 1-6, Bloomsbury Academic, 2017.
- Lehnert, G.: A history of fashion : in the 20th century, Köln, 2000.
- McNeil, P.: Fashion: Critical and Primary Sources, Berg Publishers, 2009.
- Paulicelli, E.: The Fabric of Cultures, Routledge, 2008.
- <https://www.maisonbarbagli.it/en/>, The History of Pleating: Barbagli pleating company (pregledano: 13. travnja 2019.)
- <https://www.metmuseum.org>, Department of Greek and Roman Art, Ancient Greek Dress, listopad 2003 (pregledano: 13. travnja 2019.)
- <https://www.metmuseum.org>, Koda H., The Chiton, Peplos, and Himation in Modern Dress, listopad 2003 (pregledano: 13. travnja 2019.)
- <https://www.nytimes.com>, Kiss E., The art of the fold, from designers ancient and modern, 03.08.2004 (pregledano: 13. travnja 2019.)
- <http://urd.priv.no/viking/serk.html>, Thunem H., Viking Women: Underdress, 10.03.2014 (pregledano: 13. travnja 2019.)
- <https://www.irisvanherpen.com> (pregledano: 13. travnja 2019.)

Slike:

- Slika 1. Likovni prikaz harmonika nabiranja karakterističnog za egipatsku civilizaciju po Yolandi Wikiel
izvor: <https://www.realsimple.com/beauty-fashion/clothing/pleats?slide=55683#55683> (pregledano: 13. travnja 2019.)
- Slika 2. Ujednačeno nabiranje na primjeru bedrenog omotača –shenti i odjevnog predmeta – calasiris. Eknaton i Nefertiti, 18. dinastija, oko 1335. Pr. Kr. Egipatski muzej u Berlinu, Njemačka
izvor: <https://joyofmuseums.com/museums/europe/germany-museums/berlin-museums/neues-museum/masterpieces-of-the-neues-museum/akhenaten-and-nefertiti-with-their-children/> (pregledano: 22. travnja 2019.)
- Slika 3. Primjer grčkog odijevanja i nabiranja s friza Partenona, “Bogovi i božice”, British museum
izvor: <http://repository.parthenonfrieze.gr/frieze/handle/10442/ev> (pregledano: 19. travnja 2019.)
- Slika 4. Slika 4. Primjer dorskog i jonskog hitona, ilustracija iz Carl Heinrich Stratz „Die Frauenkleidung“ (Ženska odjeća)
izvor: <https://pbs.twimg.com/media/DpNGGiXUUAUML5.jpg> (pregledano: 22. travnja 2019.)
- Slika 5. Rimska odjeća i nabiranje. Izvor: Ara Pacis, Oltar veličanstvenog mira, 13. Pr. Kr., muzej Ara Pacis, Rim
izvor: <https://athena-xxi.blogspot.com/2017/03/roma-e-o-imperio-ii-economia-sociedade.html> (pregledano: 22. travnja 2019.)
- Slika 6. Nabori nalik pčelinjem saću na ovratniku, Hans Holbein: Portrait of a Young Man, 1495. Hermitage Museum, Saint Petersburg, Russia
izvor: <https://www.hermitagemuseum.org/wps/portal/hermitage/digital-collection/01.+Paintings/38777/> (pregledano: 13. travnja 2019.)
- Slika 7. Ovratnik načinjen naborima nalik kutiji, autor nepoznat: Queen Elizabeth I, 1575., National Portrait Gallery, London, Engleska
izvor: <https://www.npg.org.uk/collections/search/portrait/mw02075/Queen-Elizabeth-I> (pregledano: 13. travnja 2019.)
- Slika 8., Slika 8. Likovni prikaz nabora nalik kutiji po Yolandi Wikiel
izvor: <https://www.realsimple.com/beauty-fashion/clothing/pleats?slide=55683#55683> (pregledano: 13. travnja 2019.)
- Slika 9. Likovni prikaz nabori nalik nožu po Yolandi Wikiel
izvor: <https://www.realsimple.com/beauty-fashion/clothing/pleats?slide=55683#55683> (pregledano: 13. travnja 2019.)
- Slika 10. Detaljni prikaz nabora nalik nožu na području struka, rekonstrukcijski rad kostimografkinje Terry Dresbach, 2014.
izvor: <https://www.terrydresbach.com/page/8/?s> (pregledano: 13. travnja 2019.)
- Slika 11. Watteau nabori na stražnjoj strani odjevnog predmeta, Antoine Watteau: The Halt during the Chase, 1720, The Wallace Collection, London, Engleska
izvor: [http://www.zeno.org/Kunstwerke/B/Watteau,+Antoine%3A+Treffen+zur+Jagd+\(Rendez-vous+de+-](http://www.zeno.org/Kunstwerke/B/Watteau,+Antoine%3A+Treffen+zur+Jagd+(Rendez-vous+de+-)

chasse),+Detail+%5B3%5D (pregledano: 13. travnja 2019.)

- Slika 12. Prikaz Kingussie nabora na škotskom kiltu, autor nepoznat

izvor: <http://www.picokilt.fr/kilt-traditionnel-kingussie-pleating-sur-mesure-c2x18473259> (pregledano: 13. travnja 2019.)

- Slika 13 i 14. Delphos haljina, dizajner Mariano Fortuny, 1919-1920., Victoria and Albert Museum, London, Engleska

izvor: <https://www.skinnerinc.com/auctions/2611M/lots/642> (pregledano: 14. travnja 2019.)

- Slika 15. i 16. Detalji nabora haljina, dizajnerica Madame Gres, 1942., Musée Bourdelle, Pariz, Francuska

izvor: <http://www.palaisgalliera.paris.fr/en/work/evening-dress-gres>, <https://www.magazzino26.it/madame-gres-la-scultrice-della-moda/?lang=en> (pregledano: 14. travnja 2019.)

- Slika 17. Detalji nabora na haljinama, dizajnerica Madame Gres, 1942., Musée Bourdelle, Pariz, Francuska

izvor: <http://www.palaisgalliera.paris.fr/en/work/evening-dress-gres>, <https://www.magazzino26.it/madame-gres-la-scultrice-della-moda/?lang=en> (pregledano: 14. travnja 2019.)

- Slika 18. Issey Miyake nabori, dizajner Issey Miyake, 1995

izvor: <https://www.getit01.com/p2018020220707065/>, <https://www.isseymiyake.com/en/brands/pleatsplease> (pregledano: 14. travnja 2019.)

- Slika 19. Plise nabori, dizajnerica Iris Van Herpen, 2017

izvor: <https://www.irisvanherpen.com/behind-the-scenes/syntopia> (pregledano: 14. travnja 2019.)

- Slika 20. - 32. Skice Ive Sopte
- Slika 33. - 42. Skice Emme Ivanković
- Slika 43. - 63. Skice Marije Milković
- Slika 64. - 76. Skice Dorie Antice Topić
- Slika 77. - 93. Skice Ane Riznić
- Slika 94. - 114. Skice Marie Markić
- Slika 115. - 129. Skice Matee Biškup
- Slika 130. - 143. Skice Dore Črnjević
- Slika 144. - 157. Skice i kolaži Petre Gulišije
- Slika 158. - 173. Skice Lare Kovaček
- Slika 174. - 188. Skice i kolaži Lideije Poljak
- Slika 189. - 202. Skice i kolaži Nikoline Vidović
- Slike 203. - 205. Proces izrade
- Slika 206. - haljina Dore Črnjević
- Slika 207. - haljina Ive Sopte
- Slika 208. - haljina Lare Kovaček
- Slika 209. - haljina Ane Riznić
- Slika 210. - haljina Božice Tunjić
- Slika 211. - haljina Dorie Antice Topić
- Slika 212. - haljina Lidije Poljak

- Slika 213. - haljina Nikoline Vidović
- Slika 214. - haljina Petre Gulišije
- Slika 215. - haljina Marije Milković
- Slika 216. - haljina Marie Markić
- Slika 216. - haljina Matee Biškup

Sažetak

Kostimografska mapa PROJEKT ANTIGONA predstavlja rezultat suradnje studenata prve godine diplomskog studija Tekstilnog i modnog dizajna smjera Kostimografije na Tekstilno-Tehnološkom fakultetu, kolegija Primijenjena kostimografija sa studenticom režije Akademije dramskih umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu.

Mapa PROJEKT ANTIGONA sadrži prikaz cjelovitog procesa suradnje studenata kostimografije i režije u potrazi za režijskim i kostimografskim rješenjem klasičnog dramskog teksta Sofoklove "Antigone". Studenti kostimografije su sa studenticom režije analizirali zadani dramski tekst, istražili karakterizaciju likova i proučili kulturu, običaje i način odijevanja u doba antičke Grčke koristeći različite izvore. Teorijsko istraživanje obuhvatilo je i analizu određenih odjevnih elemenata kroz povijest, dok je likovno istraživanje prezentirano nizom kostimografskih skica.

Suradnja je rezultirala cjelovitim kostimografskim rješenjima za predstavu "Antigona" prikazanim u ovoj mapi kao i konkretnoj izvedbi odabranih kostima.

KLJUČNE RIJEČI

kostimografska mapa, kostimografija, kostim, drama, tragedija, Sofoklo, Antigona, nabiranje

Summary

The Costume Design Portfolio for THE ANTIGONE PROJECT is the result of cooperation between first year graduate students of Textile and Fashion Design and Costume Design at the Faculty of Textile Technology, course: Applied Costume Design, and a graduate student of Theatre Directing and Radio Broadcasting at the Zagreb Academy of Dramatic Arts.

The ANTIGONE PROJECT costume design portfolio comprises an overview of the entire process of cooperation between the students of costume design and theatre directing in creating the director's and costume design concept for the classic Greek tragedy "Antigone" by Sophocles. Costume design students and a theatre directing student analysed the text, explored the characterisation and character development and studied the culture, customs and the history of clothing of Ancient Greece using multiple sources. The theoretical study encompassed the analysis of particular clothing items throughout history, while the art study was presented by an array of costume design sketches.

This cooperation resulted in comprehensive costume design solutions for the production of "Antigone" shown in this Portfolio and in the actual creation of selected costumes.

KEY WORDS

Costume design portfolio, costume design, costume, drama, tragedy, Sophocles, Antigone, pleating

Impressum

Grafička obrada i dizajn naslovnice: Mirela Mitak

Fotografije haljina: Saša Šekoranja

